

Onderstaande studie is grotendeels in het najaar van 2006 gemaakt. Het is mogelijk om deze tegen betaling van 10 euro (exclusief verzendkosten) ingebonden te verkrijgen. Daarbij zijn ook meerdere illustraties van de kerk, van de bouwplannen, van predikanten en de bronnen toegevoegd.

Eerste dominees moeizaam van start in Hollandsche Veld

door Frans Verkade

Inleiding

Tweeëntwintig zijn er inmiddels aangetreden. Op een breed aangekondigd moment treden ze aan in de Hervormde kerk van Hollandscheveld en klimmen in de houten broek om iets van hun geloofsbeleving of roeping uit de doeken te doen. Vol spanning wordt er door een groter opgekomen publiek geluisterd. Niet alleen de Bijbelteksten voor dit bijzondere moment luiden nogal verschillend. De hoorcommissie heeft het al eerder vastgesteld dat een tekst verschillend kan worden uitgelegd. Desondanks heeft het genoemde aantal herders gedurende ruim anderhalve eeuw de kerkgangers van de nodige voeding voorzien. De ene is gegaan en de volgende weer gekomen of van Hogerhand gestuurd. Bij hun afwezigheid hebben allerlei hulptroepen waargenomen. Ook omdat er soms wel heel veel reizen nodig zijn geweest om een dienaar van het Goddelijke Woord in de pastorie te krijgen. De kerk in Hollandscheveld is nooit een vanzelfsprekendheid geweest en toch door moeilijkheden heen van geslacht tot geslacht, zelfs tot op de huidige dag, voort gegaan.

Moeizaam begin

Wie de kort geleden weer aangevulde lijst met namen van predikanten meer op zich laat inwerken, valt het al snel op dat juist gedurende de eerste vijftig jaren de meeste wisselingen hebben plaatsgevonden. Dat is opmerkelijk en zeker niet in lijn met de landelijke trend. Juist bij het begin van de tweede helft van de negentiende eeuw, het moment dat hervormd Hollandscheveld op eigen benen komt te staan, is een verblijf van twintig of dertig jaar geenszins een uitzondering. Daarbij komt dat voorgangers die als eerste of tweede een gemeente gaan dienen zoveel van deze eerste liefde gaan houden dat ze er eigenlijk niet meer weg te trekken zijn.

Het is ook zo dat er in deze gemeente van een bijzondere situatie sprake is geweest. Even markant is het feit dat het nog tot halverwege de negentiende eeuw heeft geduurd alvorens hier de eerste eigen predikant aantreedt. Reeds in 1764 wordt opgemerkt dat de afstand voor de turfgravers in “het Hollandsche Veld” steeds groter begint te worden. In plaats van de bouw van een tweede kerk in die omgeving wordt besloten tot vergroting van de kerk in Hoogeveen. Voor de uitbreiding van de werkzaamheden wordt er een tweede predikantsplaats gevestigd. Maar dan wel weer verbonden aan Hoogeveen. Het duurt nog tot het najaar van 1783 voordat Dirk Jan Nederbosch († 1797) als zodanig aantreedt. Ondertussen is op 22 januari 1767 de Hollandschevelder Peter Steen benoemd voor het houden van catechisaties en oefeningen. Een nieuwe poging van Roelof van Echten om in 1797 een tweede kerk en derde dominee te verkrijgen, haalt eveneens een ander verzoek zeven jaar later bakzeil.

De Hoogeveense voorgangers krijgen bij hun werk ook later weer enige verlichting van hulptroepen. Of toch niet? In het jaar 1828 houdt de schoolmeester Geert Raak zich bezig met de verzorging van godsdienstig onderwijs. De kerkenraad weet er niet van en steekt er meteen een stokje voor. Ook het houden van oefeningen (kerkelijke samenkomsten op zondag) wordt hem niet toegestaan. Je ziet juist in die tijd het aantal zogeheten oefenaars sterk toenemen. Ze kunnen zich niet vinden in de modernisering van de theologie in de hervormde kerk en dragen op veel plaatsen een steentje bij voor de Afscheiding. Mogelijk

duidt dit ook al op een wat andere geloofsbeleving van de inwoners van Hollandscheveld.

Hulpprediker Van Schaick

De kerkenraad van Hoogeveen pakt de situatie strak aan en benoemt als invaller voor de zieke Jan van Velsen in 1832 ene Cornelis van Schaick (1808-74). Hij wordt de hulpprediker en vindt onderdak bij de gebroeders Smit in Hollandscheveld. Of dat de doorslag heeft gegeven, is niet bekend, maar hij trekt zich het lot van de buitengebieden sterk aan. Tot 1834 verzorgt hij daar catechisaties en preekbeurten. In dat zeer bekend geworden jaar, vanwege het vertrek van dominee Hendrik de Cock uit de Hervormde Kerk, is Van Velsen met emeritaat gegaan en komt er een opvolger. De inmiddels 26-jarige Van Schaick besluit naar zijn geboortestad Amsterdam terug te keren.

Blijkbaar heeft hij ondertussen zo'n betrokkenheid bij Hollandscheveld opgebouwd dat z'n naam later terugkeert en z'n portret in de consistorie nog altijd de herinnering aan hem levend houdt. Hij schrijft later God te hebben gebeden "dat het Hem behagen mogte, iemand te zenden, die zich haar belangen aantrok". Die persoon kwam niet, zo voegt hij er teleurgesteld aan toe.

Nee, de Hoogeveense kerk is intussen uit elkaar gevallen. De afgescheidenen komen apart samen. Dat leidt ongetwijfeld tot minder gunstige cijfers voor de kerkrentmeesters van die dagen. Desalniettemin klopt de eerder genoemde schoolmeester in de winter van 1839 op 1840 bij de kerkvoogdij aan. Voorzien van achtentwintig handtekeningen. Uit het schrijven wordt duidelijk dat er reeds zo'n tweeduizend zielen in het veld wonen. Om bij de kerk te komen moeten zij tenminste drie kwartier, en sommigen zelfs twee en een half uur wandelen. In de zomer zal dat nog te doen zijn, maar wat als de regen of vorst toeslaan en het op de wegen, als je deze al zo kunt noemen, zeer behelpen is.

In het verzoek wordt om een kerk en een godsdienstleraar gevraagd. Het motief klinkt soms wat bijzonder. Menigeen zou zich "om der vervelings wille" ter kerk begeven. Maar ook "opdat godsdienstigheid en goede zeden zoo veel mogelijk bevorderd mogen worden; want het is al hier bijzonder noodig". Het antwoord is niet bewaard gebleven. Het feit dat vervolgens een brief naar het provinciaal kerkbestuur en naar de algemene synode wordt verzonden spreekt boekdelen. De handelingen van de Algemene Christelijke Synode van de Hervormde Kerk uit 1848 niet minder: "Geene stem wordt welligt luider gehoord, dan die van het Hollandsche veld tot de Synode uitgaat: kom en help ons!" De Synode heeft die stem gehoord en zij is haar in het hart gedrongen. Drie jaar lang zal er tweeduizend gulden worden uitgekeerd. (zie 102 en 103). Uit de provinciale kas wordt ook nog eens zo'n bedrag op tafel gelegd. In het verslag keert ook de naam van Van Schaick terug. Hij is al vele jaren predikant van Dwingeloo en weet ruim vijfhonderd gulden voor het goede doel bijeen te brengen. Evenveel als Koning Willem hiervoor heeft toegezegd. De betrokken uit het dorp worden voor tachtig gulden aangeslagen. Zij dienen met collecten er nog eens vijftig gulden aan toe te voegen. Niet alleen in de landelijke kerkbladen maar ook in de Haarlemmer Courant worden de lezers opgeroepen om de inwoners van het veld te gedenken. van de kerk wordt. In Bodegraven start predikant A.J. Schilt een heuse inzameling voor de "deerniswaardige bewoners". Hij roept de predikanten op om allen vier gulden voor het goede doel te zoeken. (Boekzael 1849b-11-627-628).

Bidstond

Een poosje later trekt Van Schaick in het landelijke kerkblad een vergelijking tussen het zendingswerk in China en de activiteiten in Hollandscheveld. Hij vreest echter dat de Hollandsche Veldenaars nog wel twee tot drie jaren moeten wachten alvorens zelfs nog maar met de bouw kan worden gestart. De Dwingelder predikant geeft verslag van een bidstond op donderdag 16 mei 1850, enkele dagen alvorens Pinksteren wordt herdacht. 's Middags om vijf uur loopt de school reeds een half uur voor de aanvang vol. Het is de Hoogeveense dominee Henricus Reinardus de Holl (1800-81) die als consulent optreedt. Deze in de Staphorster pastorie geboren voorganger heeft in de begintijd menige reis naar het Veld gemaakt. Hij voert het woord naar aanleiding van Matteus 3: 2. Het gaat in dat gedeelte over Johannes de Doper die oproept: "Bekeert u, want het Koninkrijk der hemelen is nabijgekomen". Vervolgens gaat de predikant over tot het gebed en vraagt daarbij aan de mannen dat ze gaan staan. Er wordt gedankt voor giften en gebeden om nog meer geld.

De synode wil de gemeente de eerste vijf jaren nog onder Hoogeveen doen vallen. Daar voelen ze in de laatste plaats niet echt veel voor. Opnieuw bevreesd de benodigde inkomsten mis te lopen. Zo moet er voor maar liefst vierentwintighonderd zielen in het najaar van 1851 een nieuwe predikant worden gezocht. Voor het zover is, wordt eerst op de Tweede Kerstdag van dat jaar de nieuwe kerk in gebruik genomen. De eerste

pastoraal werker, ds. Van Schaik, treedt aan met de later uitgegeven preek over 1 Samuël 12: 24. “Vreest slechts den HEERE en dient Hem trouwelijk met uw ganse hart; want ziet, hoe grote dingen Hij bij ulieden gedaan heeft”.

Eerste doopdienst

Voltaan zal hij huiswaarts zijn gekeerd. Hij heeft gekregen wat hij zo'n zeven jaar eerder voor Hoogersmilde heeft bewerkstelligd: voor 13.500 gulden staat er een kerk en een pastorie. Het Godshuis blijkt de eerste dienst zelfs te klein. Om bezoekers van de kerkdiensten ook te kunnen laten meedoen aan de samenzang volgt nog een korte geldinzameling voor de Evangelische Gezangboeken. Zelfs een studentengezelschap uit Leiden trekt hiervoor de portemonnee.

De eerste zondag van het volgende jaar treedt consulent De Holl aan. Hij doopt voor het eerst in de nieuwe kerk en preekt bij die gelegenheid uit het Kerstevangelie van Lukas 2, zo schrijft hij zelf op de eerste pagina's van het zogeheten Protocol der Handelingen van den eerwaarden kerkenraad der hervormde gemeente te Hollandscheveld 1852.

Ondertussen zijn er twee ouderlingen aangesteld, te weten scriba Jan Egberts van Oosten en Werners ten Oever. Als diakenen treden Roelof Raak en Jan Hendriks Metselaar aan. Het aantal wordt al snel aangevuld. Wie wordt benoemd, heeft maar te gehoorzamen. Zoniet, dan moet er een boete van 25 gulden worden betaald aan de diakonie. Dat zal voor die tijd een zeer aanzienlijk bedrag zijn geweest. Maar wat is het gevolg? De personen nemen het wel aan, maar bedanken vervolgens na de bevestiging binnen korte tijd voor de eer. Het is opmerkelijk dat het begin van de notulen van deze gemeente over zoveel kerkenraadsbenoeringen schrijven.

Zij krijgen meteen de vraag op het bord, hoe vaak per zondag de deuren van het godshuis open moeten. Eigenlijk twee keer, maar waar haal je de voorgangers vandaan? De catechiseermeesters J. Kleis en S. Schoenmaker treden hiervoor aan evenals de arbeider en tevens kerkvoogd R. Spijkerman. Echter de hogere kerkbesturen vinden het eigenlijk maar niets.

Er moet dus maar snel nu ook een dominee komen. Voor zijn salaris is door het rijk een jaarlijks bedrag van zeshonderd gulden toegezegd. Voorwaarde is wel dat het eerste en ook voorlaatste woord in de benoemingsprocedure aan de Koning is. Hij beschikt over het zogeheten collatierecht en heeft het ministerie voor de kerkelijke zaken reeds een lijst met elf personen voor deze functie doen produceren. Meestal is het aantal namen gelijk aan het getal van de leerlingen van de Here Jezus. De twaalfde naam valt wel vaker weg wanneer de persoon in kwestie op het allerlaatste moment een beroep naar elders heeft ontvangen.

Profiel kandidaten

Hoe dan ook, het is aan de kerkenraad en kerkvoogdij om uiteindelijk één van de kandidaten te kiezen en voor te dragen. Hiervoor wordt eerst op 24 maart 1852 een vergadering uitgeschreven. Uit de lijst van elf wordt dan een drietal gekozen. Eerst op 13 april volgt de officiële voordracht aan de koning.

Ongemerkt word je nieuwsgierig naar de namen van de elf personen die door de vorst zijn uitverkoren om de eerste stappen in het Hollandsche Veld te gaan drukken. Het valt meteen op dat hij er vanuit gaat dat er geen ervaren predikant zal aantreden. Immers er prijkt slechts één naam van een dienstdoend predikant op de lijst. Het betreft Folpmer Jacobs Folpmers. Hij staat inmiddels ruim 21 jaar in z'n eerste gemeente Oudega-Kolderwolde. De consulent voelt wel voor hem, maar je bespeurt aarzeling bij de andere aanwezigen.

Overigens niet dat de anderen helemaal geen ervaring hebben. Op het ministerie voor de kerkelijke zaken hebben ze keuze te over. In deze tijd staan de kandidaten bij bosjes te wachten op een gemeente. Velen onder hen nemen graag eerst genoegen met de aanstelling als hulpprediker. Een periode van drie tot vier jaar wachten op een beroep is geen uitzondering. Een enkeling maakt dat zelfs helemaal niet mee.

Ondertussen worden ze in de ene na de andere gemeente gevraagd om hun gaven te laten horen. Zo zullen alle tien ook hier op de preekstoel zijn aangetreden. De leeftijd van de beoogde predikanten loopt uiteen van 23 tot 48 jaar. Verreweg de meesten zijn in de provincie Groningen geboren en hebben hun studie in de gelijknamige stad voltooid. Juist in de hoogtijdagen van de zogeheten Groninger richting. De navolgers hiervan zien Jezus Christus als “de ideale alzijdige persoonlijkheid die de predikant aan zijn gemeente mag verkondigen”. Otto de Jong tekent vervolgens in zijn beschrijving van de Nederlandse Kerkgeschiedenis aan dat “het blijde besef van de mogelijkheden die zij in de mens zagen hen op gespannen voet brengt met de kerkleer over erfzonde en verzoening.” De aanhangers van deze richting blijken in veel gemeenten de

weg te hebben gebaad voor een meer vrijzinnige, moderne theologie, waarin de heilsfeiten van Jezus Christus steeds meer zijn verdrongen.

Slechts een enkeling van de opgegeven lijst komt gaandeweg steeds meer als orthodox predikant te boek te staan. Dat geldt sowieso voor de jongste van het gezelschap, de 23-jarige Groninger Lambertus Kan de Beer. Ten onrechte wordt hij in de lijst aangeduid met de naam “de Boer”. Hij zal na een lang verblijf in Friesland meerdere Zeeuwse gemeenten en ook plaatsen aandoen waar later leden van de zogeheten Gereformeerde Bond de pastorie bemensen. Dit geldt evenzeer voor de 28-jarige Friese domineeszoon Abraham Zuidema.

Echter in hoeverre de verschillen in ligging ook bij de broeders van de kerkenraad allemaal bekend is geweest, dat mag worden betwijfeld. Wel is de gewoonte om alle genomineerden voorafgaand aan de verkiezing een preekbeurt te laten verzorgen. Vier melden zich hiervoor af en vallen dus meteen buiten de boot.

Eerste drie

Bij de eerste verkiezing voor de predikant, op woensdag 24 maart, worden de eerste drie plaatsen respectievelijk ingenomen door de 30-jarige Fries Cornelis Bolt, de 30-jarige Groninger Rudolf Middendorp en de 39-jarige Drent Aemilius Willem Begemann. Zij worden gevraagd opnieuw te komen preken. De laatstgenoemde blijkt nog nooit vanuit het verre Dordrecht hiervoor te zijn overgekomen. Wellicht om een troostprijs in het voorzicht te stellen wordt een vergoeding voor reiskosten in het vooruitzicht gesteld voor degenen die het beroep niet krijgen. De andere moet al blij zijn dat hij later jaarlijks het nodige krijgt toegestopt krijgt.

De eerst genoemde is geboren in de pastorie van Rottevalle. Ook zijn opa en overgrootvader en zelfs ook diens vader hebben een pastorie bewoond. Overigens heeft Cornelis niet z'n hele jeugdtijd in de pastorie doorgebracht. Z'n vader is al jong overleden. Van lieverlede komt hij in Diever terecht en weet vandaar in 1848 zijn studie af te ronden. Echter niet alleen in Hollandscheveld scoort hij hoge ogen. In het Friese Bakkeveen heeft men ook grote verwachtingen van hem. Daar is hij juist in februari als hulpprediker aangetreden. Wellicht verdwijnt hij daarom even snel weer buiten beeld. Hij zal later de eerste predikant van Grolloo worden, alwaar hij tot z'n overlijden in 1870 blijft.

De tweede op de lijst komt nog volop in beeld. Dus eerst aandacht voor nummer drie. Aemilius Willem is eveneens in de pastorie geboren, in die van het Drentse Norg. Met onze kennis van de kerkelijke kaart in Drenthe stijgt meteen de vraag naar boven of uit Norg wel iets goeds kan komen? Helaas is er te weinig bekend gebleven over het gereformeerd denken van Drentse predikanten gedurende de achttiende eeuw. Ook in Norg is die boodschap eertijds gezaaid en blijkbaar zodanig aangeslagen dat in het jaar 1801 de onverdacht gereformeerde Hoogeveense predikant Hendrik Oort (1778-1849) aldaar is beroepen. Hij bedankt.

Vervolgens neemt Simon Hendrik Antoon Begemann (1766-1841) uit Vlagtwedde het beroep wel aan. Hij ontpopt zich overigens wel meer en meer als een liberaal denkend predikant. Tijdens z'n laatste drie levensjaren krijgt hij bijstand van zoon Aemilius Willem. Deze vertrekt vervolgens voor hetzelfde hulppredikerschap naar Finsterwolde. In 1845 treedt hij als zodanig in Leek aan om in de zomer van het volgende jaar zich voor het kerkelijk werk in het Zuidhollandse Dordrecht te vestigen. Wanneer Begemann (jr.) in Hollandscheveld in beeld komt beschikt hij dus reeds over ruim dertien jaren ervaring. Het is niet ondenkbeeldig dat die derde plaats wordt veroorzaakt door het feit dat hij flink ouder is dan de eerste twee. Bovendien blijkt hij zelf niet al te enthousiast gereageerd te hebben door de afzegging na het eerste verzoek om alhier te preken. Eerst in het voorjaar van 1854 volgt zijn bevestiging tot predikant van Waterlandkerkje. Die functie heeft hij nog ruim twintig jaar vervuld.

Eerste beroep

Op de Tweede Paasdag van 1852, de dertiende april, zijn de kerkenraadsleden, kerkvoogden en notabelen van Hollandscheveld wederom bijeen. Deze keer om een enkelvoudig voorstel aan de minister van Hervormde Eeredienst te doen. De keuze valt op de tweede van het drietal, Rudolf Middendorp. De minister neemt het besluit op 28 april over, waarop eerst op 19 mei het beroep in overeenstemming met de bepalingen van de kerkorde wordt uitgebracht. Al met al zijn we bijna een half jaar verder. Echter is dat wellicht snel vergeten nadat Middendorp het “ja-woord” heeft gegeven. De eerste dominee van deze gemeente is in 1821 geboren.

Overigens niet in de pastorie maar in de dokterswoning van Leens. Van vader dr. Herman Adriani

Middendorp (1791-1834) moet hij wel het nodige over het pastorieleven gewaar zijn geworden. Immers deze is de zoon van dominee Martinus Middendorp (1732-1805). Hij maakt naam als predikant van Kolham. Bij zijn heengaan wordt in de Boekzael aangetekend “dat hij vasthield aan de zuivere Leer der waarheid, zonder daar van in ’t minste af te wijken.”

Kleinzoon Rudolf voltooit z’n studie in Groningen en wordt op 7 mei 1846 door de kerkprovincie van Drenthe beroepbaar gesteld. Vacante predikantsplaatsen zijn schaars. Z’n naam valt wel tijdens vacatures in Anloo, Appelscha, Blokzijl, Eierland, Gramsbergen, Krewerd, Lellens, Loppersum en Vriescheloo, maar uiteindelijk gaat het beroep steeds naar een ander. Hij gaat dan ook in op het verzoek van de kerkenraad van Hoogezand om als hulpprediker aan de slag te gaan in de buurt Kalkwijk. Niet ver van de plaats waar opa Middendorp eerder van zich heeft laten horen. In deze hoedanigheid bereikt hem de roep om naar Hollandscheveld over te komen. Ongetwijfeld heeft hij die beroepingsbrief met beide armen aangenomen. Zo wordt de laatste zondag van de hooimaand, 25 juli 1852, voor veel personen tot een zeer bijzondere dag. De Emmer predikant Theodorus Adriani Hoen (1816-1885) verschijnt als eerste op de preekstoel. Als zwager van de nieuwe herder en leraar spreekt hij de schare toe naar aanleiding van de tekst uit Johannes 1: 47b: “Filippus zeide tot hem: Kom en zie.” De bevestiging wordt vervolgens verricht door consulent De Holl.

Tijdens de middagdienst slaat de nieuwe predikant de Bijbel open bij een bijzondere tekst van Paulus. “Ik danke Hem die mij bekrachtigd heeft, (namelijk) Christus Jezus onzen Heer, dat Hij mij getrouw geacht heeft (mij) in de bediening gesteld hebbende.” (1 Timotheus 1: 12). “Alles is in de beste orde ter algemeene stichting afgelopen”, schrijft de correspondent van de Kerkelijke Courant kort maar krachtig. Die van de Boekzael is wat scheutiger met z’n woorden en weet onder andere nog te vertellen dat de diensten “onder eenen verbazenden toevloed van belangstelling plaatsvonden”. Met de overdracht van het consulentschap worden vier weken later in één pennestreek 2400 zielen overgeschreven. Ze vallen niet langer onder de zorg van de Hoogeveense dominees maar onder die van Hollandscheveld. De eerste en volgenden zullen er heel wat mee te stellen krijgen. Immers wat is het een omvangrijk gebied.

Drie hulppredikers

De vreugde over de eerste eigen predikant houdt niet lang aan. Middendorp is reeds acht maanden na z’n aantreden getroffen door een “zeer verderfelijke lichaamskwaal”. De eerste Goede Vrijdagdienst voor hem en de gemeente moet hij overgeven aan “catechist Jan Kleist van Hoogeveen”. Hij houdt de mensen Jezus laatste treffende kruiswoord voor: “Het is volbracht” (Johannes 19 vers 30b).

De ziekte is zo ernstig dat binnen datzelfde eerste jaar opnieuw uitgezien moet worden naar een werker in dit gebied. Op 6 juni besluit de kerkenraad de volgende dag in Hoogeveen (wellicht bij de consulent) namen van gegadigden te gaan vragen. De kerkvoogdij stelt honderd gulden beschikbaar en de predikant gratis kost en inwoning. Reeds de volgende avond wordt de 33-jarige Nicolaas Engelhart van Laer Dinckgreve (1820-1901) uit Sleen voor een half jaar als zodanig benoemd. Zijn naam klinkt niet geheel onbekend. Deze Nicolaas is met tien anderen eertijds al op de lijst van de koning aangedragen. Destijds is hij wel aan de kant gezet, maar wellicht komt het nu goed uit dat de afstand naar zijn woonplaats niet eens zo groot is.

Dinckgreve heeft de studie reeds vier jaar eerder afgerond. Hij voelt zich verwant met de eerder genoemde Groninger richting. Echter ook deze kandidaat is lang zoekende naar een werkplek. Het verblijf in Hollandscheveld houdt slechts drie maanden aan. Reeds het volgende jaar treedt hij aan als hulp in het Friese Bakkeveen, alwaar eerder Bolt aan de slag is gegaan. Hij zal daar maar liefst vijftien jaar als zodanig werkzaam blijven. We zullen z’n naam later nog meer tegenkomen. Wellicht heeft hij vanuit z’n standplaats Pesse aan het einde van de negentiende eeuw alhier nog eens een dienst vervuld.

Ondertussen is hier weer een andere hulp gevonden. Het betreft Willem Gerard Stuivinga (1828-1906). Ook weer een domineeszoon. Geboren in Hoogezand. In 1851 beroepbaar gesteld. Eerst het volgende jaar volgt de aanstelling als hulpprediker te Groningen. In 1854 volgt de overstap naar deze gemeente. Het is dan Middendorp wel gegeven om op Eerste Paasdag de dienst te leiden en tevens het sacrament van het Heilig Avondmaal te bedienen.

Stuivinga komt slechts voor een jaar. Op de Tweede Paasdag van 1855 neemt hij afscheid om enkele weken later de herdersstaf van Gieterveen op te pakken. Ondertussen heeft hij zich bij velen in de gemeente een goede naam verworven. In het verslag waarin dit valt te lezen, wordt melding gemaakt van een verandering op de Goede Vrijdag. Niet alleen wordt op die dag voor het eerst ook hier het Heilig Avondmaal bediend, ook komt de gemeente twee keren samen zowel in de voor- als ook in de namiddag.

Het zoeken naar een nieuwe hulpkracht voor de zieke dominee Middendorp houdt niet lang aan. Reeds zes dagen later, op 15 april, doet ene Jan Willem Bakker (1829-99) als nieuwe bijstand z'n intrede met de tekst uit Romeinen 1: 15. "Alzo hetgeen in mij is, dat is volvaardig om u ook, die te Rome zijt, het Evangelie te verkondigen." Ook hij is in de voor Middendorp vertrouwde omgeving geboren, namelijk in de pastorie van Sappemeer.

Tijdens zijn verblijf wordt de knoop doorgemaakt. De eerste dominee van Hollandscheveld gaat reeds in z'n 35-ste levensjaar met emeritaat. Althans eerst voor een periode van vijf jaar, met uitzicht op verlenging. Hij krijgt een pensioen van vierhonderd gulden per jaar. Op 21 juni 1856 wordt hij tijdens een kerkenraadsvergadering losgemaakt van de gemeente. Hij drukt de kerkenraad "vermaningen en terechtwijzingen op het gemoed die hem het meest gepat en noodzakelijk voorkomen". Acht dagen later gaat het emeritaat in en volgt de losmaking van de classis. Daarvoor is ds. A.W. Kamp uit Meppel overgekomen. Deze zal later ook tijdens de dienst in opdracht van de zieke Middendorp afscheid nemen. De hoop wordt dan nog uitgeschreven dat er zo'n herstel zal volgen dat hij nog ooit elders aan de slag kan. Dat lijkt echter niet het geval te zijn geweest. Je leest de naam van deze Middendorp vervolgens niet meer.

Nieuwe speurtocht

Zo'n drie maanden later ligt er een nieuwe lijst van de Minister voor de zaken der Hervormde Eeredienst op tafel. Wel compleet anders dan de voorgaande lijst. Het vermoeden leeft dat er deze keer vanuit Hollandscheveld al een hint is gegeven. Het staat zelfs zo in de notulen. Er is voorwerk verricht. Geen profielschets zoals tegenwoordig, maar wellicht een briefje van deze of gene heeft bepleit dat er een andere koers gevaren gaat worden. De gemeente wil blijkbaar meer horen dan één of andere christelijke opdracht tot heiliging van het leven. Wie zich de stukken van Van Schaik herinnert, weet hoe belangrijk dit indertijd is geweest. Men wil nu meer worden aangesproken op eigen zonden, bekering en verzoening door het unieke werk van de Heiland van deze wereld, Jezus Christus.

Op de lijst, die van twaalf namen is voorzien, prijken nu zeven dienstdoende predikanten en vijf kandidaten. Zeker je komt weer de namen tegen van Bolt en van Folpmers. Maar ook van Jan Jakob Knap (1806-65) uit Putten, bekend geworden van het Friese Reveil. Je vraagt je af waarom hij het niet is geworden. Het antwoord laat zich evenwel raden. Nog voordat de namenlijst hier arriveert, is hij reeds naar zijn volgende standplaats, het "stevig orthodoxe" Opheusden verhuisd. Op de vijfde plaats staat die van ene Marinus van Leeuwen (1817-77) uit Garderen. Dan volgen nog de Veluwse predikanten B.L. Muller († 1856) uit Hierden en H.C.G. Schijvliet († 1901) uit Bennekom. Deze vier namen zijn door de kerkenraad aangedragen. Nog drie namen klinken er bekend in de oren: die van kandidaat Albert Alberti (1829-1902) uit Ruinerwold en van de hulppredikers Bakker en Van Laer Dinckgreve.

De spanning groeit naarmate de verkiezingsdatum van 13 oktober dichterbij komt. Zal het de hulpprediker Bakker worden? Of zijn voorganger Dinckgreve? Nee, de kerkenraadsleden van Hollandscheveld willen een ander geluid op de preekstoel. Athans achttien van de twintig aanwezigen (wat een groot gezelschap inmiddels). De overigen stemmen voor Dinckgreve. Derhalve doet de kerkenraad een enkelvoudige voordracht aan de Koning. Laten we de 48-jarige Van Leeuwen maar beroepen. Er is wel haast bij. Ook al heeft de koning nog niet gesproken, de kerkenraad snelt naar de pastorie van Garderen. Immers een dag later krijgt hij het beroep naar het Veluwse Elspeet. Een wonderlijke afkondiging in de kerk van Garderen volgt. Hollandscheveld en Elspeet worden in één adem genoemd. Welke gemeente zal het worden?

Ook al moet bij het uitbrengen van het beroep uit Elspeet het lot de uitslag bepalen, Van Leeuwen neemt het aan en wil hier niet meer in aanmerking komen. Tot een officieel beroep is het dus nooit gekomen. Het heeft meer de status van de latere "toezegging van beroep". Mogelijk heeft de omstrede Van Leeuwen zeven jaar later bij zijn ontzetting uit het ambt nog eens teruggedacht aan de broeders uit Hollandscheveld. Had ik maar? Zij moeten ondertussen verder op zoek naar een invulling van de vacature. Meer wetenswaardigheden over deze zeer bijzondere predikant, sinds het jaar 1871 te Elim, zijn opgetekend door Albert Metselaar in het boek "Het ontstaan van Elim".

Tweede dominee

Na enkele maanden komt er een nieuwe lijst uit Den Haag. Alleen de naam van Van Leeuwen is verwijderd en vervangen door die van de inmiddels 58-jarige Cornelis Johannes Christiaan Venema. Met dat getal aan levensjaren is hij ook duidelijk de oudste van de genomineerden. Wellicht is er wederom vooroverleg geweest immers nog op de eerste dag van de bijzondere decembermaand wordt hij gekozen. Zijn tegenpool, genoemd Bolt, krijgt wederom twee stemmen. De koning geeft op 4 januari 1857 zijn

goedkeuring over het beroep. Het zal echter nog ruim een jaar duren voordat hij z'n intrede doet. Hoe is het mogelijk?

De tweede predikant brengt een schat aan ervaring mee. Hij is op 25 juli 1798 in Doornspijk geboren. Een hervormde gemeente die de laatste tijd nog wel eens in het nieuws komt vanwege een juridisch proces met de velen die daar in 2004 de hervormde kerk hebben verlaten en als zogeheten "herstelden" zijn voortgegaan. Zo uitgesproken was deze gemeente in de achttiende eeuw en ook in het begin van de twintigste eeuw niet. Nog niet zo lang geleden is hierover een studie uitgekomen van dr. A. Sulman onder de titel: Geloven aan de zoom van de Veluwe. Daarin wordt deze gedachte mijnerzijds ondubbelzinnig beaamd.

Het is wel merkwaardig dat Velema daar is geboren. Immers z'n vader, Jan Cornelis (1772-1831), is dan juist een jaar aan het werk als predikant van het Friese Oosterzee-Echten. Hij doet vervolgens het Drentse Wapserveen (indertijd een zeer orthodoxe gemeente) aan. Zoonlief verhuist mee naar de pastorie van Hasselt. Daar bedankt pa tot twee keer toe voor het toentertijd eveneens orthodoxe Sleen, voor Ulsen in Bentheim en voor Ruinerwold. Hij dient tenslotte geruime tijd de Friese gemeente Rinsumageest. Een plaats die later ook bekendheid verkrijgt als gevolg van de opwekkingen die er plaatsvinden.

De zoon gaat geheel in het spoor van pa verder. Op 23-jarige leeftijd wordt hij door de kerkprovincie Groningen beroepbaar gesteld. In het fraaie kerkje van Zalk-Veecaten volgen op 3 november van datzelfde jaar 1822 de bevestiging en intrede. De jonge predikant laat over zijn missie geen onduidelijkheid bestaan. "Want ik schaam mij het Evangelie van Christus niet", citeert hij uit het eerste deel van Romeinen 1 vers 16. Alles wijst erop dat z'n vader deze dag schittert door afwezigheid. Uit het vervolg in de loopbaan ontstaat op z'n minst de indruk dat hierin een omslag heeft plaatsgevonden. Deze verricht wel de bevestiging in de tweede standplaats, het Friese Wons en Engwier. Het is een bijzondere intredetekst waarmee hij op 15 juni 1828 aldaar aantreedt. Zoonlief zet in met de gelijkenis van de verloren zoon: "Ik zal opstaan en tot mijnen vader gaan, en ik zal zeggen: Vader ik heb gezondigd tegen den hemel en voor u en ik ben niet meer waardig uw zoon genaamd te worden; maak mij als een van uw huurlingen. En opstaande ging hij naar zijn vader".

Uit Friesland

Goed en wel aan het werk vindt de Afscheiding van 1834 plaats. Dit proces ontgaat Wons niet. Dr. J. Wesseling weet in de beschrijving aan te geven dat het wel is gebeurd dat er meer hoorders naar een afscheiden samenkomst gaan dan naar de kerkdienst van Venema. Overigens verhaalt hij in hetzelfde boek over de rechtzinnige prediking van deze hervormde dominee. De gereformeerde kerk van Wons is ook eerst na de Doleantie op 9 februari 1887 ontstaan.

Na twintig jaren verhuist Venema van de tweede naar zijn derde standplaats: Gaast-Ferwoude. Hij begint daar op 29 oktober 1848 met een preek over Markus 16: 15: "En Jezus zeide tot hen: Gaat heen in de gehele wereld, predikt het Evangelie allen creaturen". Ruim vier jaar later volgt op 30 januari het afscheid. Hij slaat dan het in Hollandscheveld weer zeer bekend geworden begin uit Johannes 15 open.

Een week later treedt hij aan als de nieuwe predikant van het Friese Warns en Scharl. Opnieuw met een uitzendingsbevel van Jezus. Deze keer Lukas 10: 3a "Gaat heen". Z'n naam gaat vervolgens steeds breder in den lande klinken wanneer een nieuwe voorganger nodig is. Het blijken dan steeds orthodoxe gemeenten als Axel, Berkel-Rodenrijs, Katwijk aan Zee, Koudekerke, Meeuwen, Zaamslag, Zegveld en Zwartsluis.

In deze tijd gaan de rechtzinnige predikanten er ook meer en meer toe over om preken uit te geven. Zo heb ik bij de bestudering een preek kunnen lezen die Venema in 1852 aan het papier toevertrouwt. "Een woord van bemoediging en troost voor allen, die over hunne zonden bedroefd zijn en naar God uitzien." Exodus 34: 6 vormt het uitgangspunt. Naar het gebruik van die dagen zie je Venema eerst een inleiding houden en vervolgens in drie punten en vele ondervindingen z'n preek houden.

Reeds bij het eerste stuk betreft hij allen erin, ook degenen die het te zwaarmoedig wegschuiven: "Daar is zelfs geen enkel zondaar, al ware hij ook de grootste en de snoodste in de gehele wereld, die niet meer of minder alreede deelt in de onverdiende uitvloeielsels van deze goddelijke hoedanigheden en beminnelijke eigenschappen des Allerhoogsten."

Een poosje later stelt hij na de context belicht te hebben: "Toehoorders! Moesten wij allen ons in het stof niet diep nederbuigen voor Hem, voor Wien wij minder zijn dan de worm die in het stof wemelt? Moesten wij niet aanbidden en ons bukken voor den Heer, die ons gemaakt heeft en die hier in onze tekst, en overal in zijn heilig woord, den bezwaarden, en onder den last der zonde gebogenen mensch, zoo genadig en troostvol toeroept, wat Hij in gunst en in liefde zijn wil voor de genen, die tot zijne eindeloze

barmhartigheden de toevlugt nemen?” Met citaten uit Psalm 103 onderstreept hij dat God “barmhartig, genadig, lankmoedig, traag tot toorn”.

Pittige preek

Ondertussen zet hij de luisteraars flink op hun plaats. “Van nature toch zijn wij vijanden Gods door het verstand in de booze werken, door de onwetendheid die in ons is en daarom diep rampzalig. Dood door zonden en misdaden, zijn wij kinderen des toorns, die verdiend zouden hebben in eeuwigheid van het aangezicht des Heeren verstooten te worden. Wij zijn als aardwormen, die zonder ophouden in het slijk der zonde omkruipen; verdoolde schapen, verre afgedwaald van den eenigen weg tot het ware licht en het goddelijke leven, en die in een onophoudelijk gevaar verkeeren om eene prooi te worden van hem, die dag en nacht rondgaat, zoekende wien hij zou mogen verslinden”.

Evenzeer maakt hij melding van het Evangeliewoord. Hij vergelijkt daarbij de komst van de Here Jezus met die van “den barmhartigen Samaritaan, eenen Heiland en Medicijnmeester van verlorene, doodkranke en aan alles gebrek hebbende zondaren.” Hoewel het een preek over een Oudtestamentisch woord betreft, komt hij bij de uitwerking van het tweede punt steeds meer bij teksten uit het Nieuwe Testament terecht. Onder andere het grote woord van Johannes 3: 16. Met nadruk vraagt hij de hoorders te onderzoeken waarin God Zijn geduld en verdraagzaamheid aan hen heeft doen ervaren.

Je proeft z'n bezorgdheid over het “geringe aantal van ware Christus discipelen en de menigte der zondeslaven en werelddienaars”. In een lang pleidooi roept hij op tot een krachtdadige bekering. Uiteindelijk staat hij stil bij degenen die dat reeds in het leven hebben ervaren. “Denkt eens terug aan uwen weg, toen God u te zien gaf, dat gij u bevondt op eenen rampzaligen weg, die tot dood en verdoemenis voerde, met wat al kracht de roepende stemme Gods op uw harte viel. Niet waar, Geliefden! Hoe krachtig was des Heeren liefdedwang? Hoe doordringend zijn liefelijk geweld, om u het koninkrijk der hemelen te doen innemen? En hoe wonderlijk kwam het u voor, een zoo helder inzien te hebben ontvangen in de diepe wijsheid van God, zoo als zij zich vertoonde in den verzoeningsdood van Jezus Christus. Het was u onmogelijk te bevatten, dat de Heer u, die gij tegen den weg der zaligheid en van vrije genade; zoo gekant waart, op eene wonderlijke wijze in de ziel wist te treffen, u te lokken en te overreden, om het Hem, die u te magtig was geworden, gewonnen te geven. Gij moest, diep bewogen in de ziel, en overtuigd zoo als gij waart van uwe onwaardigheid, in de vreugde van uw hart uitroepen, wie toch ben ik Heere! Dat Gij u, over zoo een zondig Adamskind, hebt kunnen en willen ontfermen?”

Vierde hulpprediker

Al met al laat de preek de indruk achter dat Venema met veel beelden op eenvoudige wijze een sterke oproep tot bekering inzet en de bekeerden vervolgens bemoedigt. Of dit woord in Hollandscheveld ook is gelezen, blijft onduidelijk, maar de kerkenraad wil deze man laten overkomen om hun tweede predikant te worden. Zijn antwoord klinkt instemmend. Zoals geschreven, duurt het nog ruim een jaar voordat de overkomst feitelijk plaats vindt. De classis Meppel wil niet meewerken aan zijn overkomst. Deze wordt hierin gesteund door het Provinciaal Kerkbestuur van Drenthe. Zal er wat met de procedure zijn misgegaan? Of vinden ze hem veel te orthodox in het dan inmiddels zo moderne Drenthe. Zelfs in Hoogeveen worden dan niet zulke boetepredikers aangetrokken.

Ondertussen komt er nog een nieuwe hulpprediker arbeider. Jan Willem Bakker is ergens in 1856 weer naar Sappemeer vertrokken. Althans vandaar vestigt hij zich in de zomer van het volgende jaar als hulpprediker van Bovensmilde. Op zich niet zo verwonderlijk dat hij vertrekt. Tot twee keer toe prijkt zijn naam op het twaalfstal, echter de kerkenraad gaat aan hem voorbij. Het moet hem ter ore zijn gekomen dat ze een andere voorkeur bij het ministerie voor de eredienst kenbaar hebben gemaakt en dat zij een andere boodschap vanaf de kansel vertolkt wil zien.

Dus moet er weer een nieuwe hulpkracht aantreden. Het wordt de in 1832 in de pastorie van Aduard geboren Jan Gruno Aldershoff, die nog enige tijd hier zijn voetstappen drukt alvorens hij eerst hulpprediker en aansluitend predikant van het Friese Wijncaldum wordt. Ook hij voelt zich overigens meer aangetrokken tot de Groninger richting.

April 1858 luidt een nieuw tijdperk in. Op de Tweede Paasdag, 5 april, neemt Venema afscheid van Warns en Scharl. Voor de tweede keer slaat hij in een afscheidsdienst het treffende woord uit Prediker 12 vers 13 op. Zes dagen later, op 11 april volgen de bevestiging en intrede. Tegen beloning van zo'n achthonderd gulden per jaar gaat hij hier aan de slag.

Voor de eerste dienst is wederom ds. Holl uit Hoogeveen overgekomen. Hij geeft z'n collega de opdracht:

“Doe het werk van een evangelist” (2 Timotheus 4: 5b), terwijl Venema aandacht vraagt voor Jezus’ woord: “Ik ben de weg, de waarheid en het leven, niemand komt tot den Vader dan door Mij.” Reeds ruim een jaar later groeit de spanning enorm als hervormd Veenendaal de predikant vraagt om over te komen. Ondanks een “ernstig beraad” bedankt hij.

Slechts drie jaren is het hem gegeven om met de gemeenteleden samen te komen en het nodige met hen te delen. Dan slaan de zorgen over ziekten en verval van krachten toe. Sinds december van 1861 kan de predikant de diensten niet meer leiden en verschijnen de ringpredikanten op de preekstoel. Op de vijftiende dag van deze maand treedt De Holl opnieuw aan als consulent. De kerkenraad is voorstander van de benoeming van een hulpprediker echter het ontbreekt de kerkvoogdij aan middelen. Daarbij voorziet de classis dat Venema nog wel eens geheel kan herstellen. Daarom wijst ook dit orgaan zo’n hulp af.

Overleden

Echter op vrijdag 25 juli 1862, de 64-ste verjaardag van de predikant, komt hij te overlijden. Twee dagen later bepaalt ds. Johannes Jacobus Damsté (1824-1908) uit Koekange de gemeente bij het heengaan. Onder leiding van consulent ds. Holl vindt de volgende woensdag de begrafenis plaats. Op de aansluitende zondag is ds. Ebbinge van Wapserveen overgekomen om nogmaals met Prediker 12: 5 op de vergankelijkheid van het leven te wijzen. De gemeente zal na een betrekkelijk korte periode weer herderloos verder moeten. Dat zal ook wel enige tijd gaan aanhouden omdat de betaling aan de weduwe en de zes “nog onverzorgde” kinderen nog een jaar wordt voortgezet.

Echter hoe kan het werk in de gemeente toch draaiende blijven. Voor de tweede dienst op zondag wordt een beroep gedaan op ene catechiseermeester Schoenmaker. Het gaat een poosje goed totdat er meer en meer bezwaren groeien dat dit werk strijdig is met de regels van de kerk.

Zo’n negen maanden later, om precies te zijn op 3 mei, zit de kerkenraad weer bij elkaar om een nieuwe predikant te gaan beroepen. Immers als de eerste de beste het verzoek opvolgt, dan duurt het toch nog minstens drie maanden alvorens deze ter plaatse aantreedt. Inmiddels is er in de procedure het één en ander gewijzigd. Er komt geen twaalftal meer van het ministerie, maar de kerkenraad mag zelf zo’n groslijst opstellen. Het blijkt niet echt een probleem om twaalf namen, overigens deze keer alleen van dienstdoende predikanten, bijeen te krijgen.

Twee namen herkennen we van eerder. Het betreffen die van Bolt uit Grolloo en van Stuivinga uit Gieterveen. Met ene A. de Koo († 1865) uit Middelle vertegenwoordigen zij meer de zogeheten evangelische predikanten. De overigen blijken meer verbonden aan de theologie van de Confessionele Vereniging, die dan nog zo’n beetje in de kinderschoenen staat. Het valt wel op dat velen van hen de veertigste of zelfs vijftigste verjaardag al enige tijd achter de rug hebben. Mogelijk ook daarom komt de 26-jarige Adam Frans Simons uit Ermelo boven aan de lijst te staan als de kerkenraad op 11 mei wederom bijeen is. De groep kandidaten wordt dan nog eens gehalveerd. Op de tweede en derde plaats staan respectievelijk L. Tinholt uit Haarlemmermeer en A. Mac Pherson uit Nijkerk. Unaniem wordt nog dezelfde avond Simons beroepen. Echter hij heeft eveneens op z’n bureau brieven met een gelijklopende strekking uit de plaatsen Bleskensgraaf en Veen liggen. Hij besluit voor een periode van krap anderhalf jaar naar Bleskensgraaf te gaan en later ook nog Veen aan te doen. Maar hier komen we z’n naam niet meer tegen.

Kerkorgel

Op 26 juni wordt voor de tweede keer een hengel uitgeworpen. Op de plaats van Simons wordt nu de naam van ene G.H. Hana uit Veldhuizen in Bentheim opgenomen. Hij wordt ook gekozen. Vanwege z’n huidige standplaats is er voor het uitbrengen van een beroep toestemming nodig van het provinciaal kerkbestuur echter. Het afwijzende antwoord laat maanden op zich wachten. Tegenover deze teleurstelling staat de uitnodiging die dezer dagen rondgaat voor de ingebruikname van het kerkorgel. De gemeente heeft het er aan toe. De zang wil maar niet vooruit. Daarom is een oud orgel aangeschaft. Orgelbouwer A. van Bloemen uit Steenwijk heeft het opgeknapt en geplaatst. Op zondag 25 oktober wordt het onder leiding van de consulent De Holl in gebruik genomen. Hij preekt over Psalm 33: 2 en 3: “Looft den HEERE met de harp; psalmzingt Hem met de luit en het tiensnarig instrument. Zingt Hem een nieuw lied; speelt wel met vrolijk geschal”. De organist van de Grote Kerk uit Steenwijk, ene J.P. Groot, is hiervoor overgekomen.

Er zal voor- of nadien vast nog over het beroepingswerk zijn gesproken. De voorafgaande woensdag is onder leiding van de consulent een nieuw zestal samengesteld. Slechts de twee namen zijn van vorige lijsten overgenomen. De vier nieuwe namen wijzen op een verder verrechtsing van de gemeente. De

woensdag na de ingebruikname wordt wederom de jongste, Cornelis Pieter van Tooren (1832-79) gekozen. Hij is op dat moment de predikant van Katwijk op Zee maar zal vandaar eerst enige jaren later naar Opheusden vertrekken.

Vervolgens raken we het zicht op de nominaties voor een beroep kwijt en wordt nog alleen melding gemaakt van een beroep dat is uitgebracht. Op 13 december 1863 besluit de kerkenraad de reeds wat oudere Alphonse Pierre Antoine du Cloux (1808-90) de brief te verzenden. Hij is op dat moment predikant van 's-Grevelduin-Capelle en heeft daar reeds voor ruim twintig beroepen bedankt. Du Cloux, ooit een bestrijder van Hendrik de Cock, maar na zijn bekering heeft hij veel preken uitgegeven, die eertijds ook veelvuldig in Staphorst zijn gelezen.

Twaaifde beroep

De kerkenraad moet opnieuw op pad om een opvolger voor Venema binnen te halen. Drie dagen voor het wegvallen van 1863 wordt nog snel Willem Jacobus Geselschap (1831-1911) uit Heemstede beroepen. Hij heeft zich naast zijn gemeentewerk ingezet voor de zogeheten Vrienden der Waarheid. Vanuit deze organisatie werd gepoogd de bevindelijk orthodoxe prediking in allerlei gebieden door evangelisatie te bevorderen. Ook hij voelt zich niet geroepen dit werk in alhier te gaan aanvangen.

De op 1 februari van het volgende jaar beroepen Albertus Meerdink (1834-1911) uit Scheveningen voelt zich gedrongen om dit "in ernstige overweging te nemen". De man is overigens nog geen anderhalf jaar in z'n gemeente bezig. Donderdag 10 maart stemmen alle kerkenraadsleden voor Christoffel Knap uit het Friese Wolsum en Westhem. Je hoort de verzuchting daar opgaan omdat "het Hollandsche Veld zooveel grooter zielental" heeft, maar nee het wordt wederom een bedankje. Dan maar terug naar Warns en Scharl oordeelt de kerkenraad op 28 april. Ze zijn daar al eerder met succes weg gekomen. Johannes Rijdsdijk Takens Lambrechts (1805-71) is daar de predikant. Hij blijft het er voorlopig eerst ook.

Dan maar naar Maassluis waar de "waarheidsvriend" J.A.P. Ris Lambers (1825-97) bijna z'n tweede jaar erop heeft zitten, zo oordelen de broeders op 27 mei. Dan toch maar over een andere boeg, zo moeten ze gedacht hebben als het volgende beroep bij ene J.B. Schultz († 1868) te Roden wordt afgeleverd. De man is wel aanhanger van de Groninger Richting. Maar naar verluidt wil hij daar weg. Maar nee, ook hij bedankt. Op 23 juli zitten de broeders weer bij elkaar. Wie moet het nu worden? Unaniem wordt gekozen op het oude spoor te vervolgen en nu dominee Johannes Krull (1830-1910) uit Oppenhuizen aan te schrijven.

Het beroepingswerk moet op 1 september opnieuw ter hand worden genomen. Nu vallen de ogen op Johannes Antonie Barbas (1808-89) die het Groninger Zeerijp dient. Het bevalt hem daar te goed om te vertrekken. Overigens houdt die naam maar vast in de gedachten. De kerkenraad zal er later meer resultaat bij boeken.

Derde predikant

Op maandag 23 september is consulent De Holl weer van de partij voor het volgende beroep. Eindelijk is de predikant gevonden die degelijk rechtzinnig is maar niet zo wordt overstelpt met beroepen dat een gemeente noordelijk van Zwolle nauwelijks enige kans maakt. Het betreft de 33-jarige Barend Mellink Post van Griethuijsen. Hij is de tweede zoon van Hendrik, geboren op 13 februari 1831 in de pastorie van Kortenhoef en zal van lieverlede evenals zijn zes broers het nodige van de kansels verkondigen. In zijn jonge jaren heeft hij vervolgens de pastorieën van Putten, Nunspeet en IJlst bestudeerd.

De ervaringen van thuis hebben hem tot de theologiestudie gebracht. Sedert mei 1857 is hij beroepbaar als kandidaat tot de Heilige dienst. Ook hij moet enige tijd op een beroep wachten. Reeds op 29 augustus is het zover. De gemeente van Longerhouw en Schettens krijgen zijn ja-woord. Om de één of andere reden gaat het toch niet door en prijst de kandidaat zich gelukkig dat vervolgens het Friese Paesens op de deur klopt. Daar wordt hij op 11 april 1858 door z'n vader bevestigd. De berichtgeving is opmerkelijk summier.

Je ziet hem vervolgens bij herhaling in Katwijk aan Zee in beeld komen. Maar hoger dan een tweede plaats wordt het niet. Ook niet in de Zeeuwse plaatsen Poortvliet en Wemeldinge. Hem valt wel de eer te beurt zijn vader op 2 oktober 1864 in Nieuwe-Tonghe te mogen bevestigen. Hij houdt het hem voor: "Heb acht op uzelf en op de leer, volhard in deze; want dat doende, zult gij en uzelf behouden en die u horen". (1 Timotheus 4: 16).

Enkele dagen later besluit hij gehoor te geven aan de roep vanuit Hollandscheveld. Het afscheid vindt plaats op zondag 18 december. Een week later volgen de bevestiging en intrede in zijn nieuwe gemeente. Geen familielid, maar de nieuwe consulent Derk Fries Thieme (1830-1904) uit Zuidwolde verzorgt de bevestiging met de Kersttekst: Hierin is de liefde Gods jegens ons geopenbaard, dat God Zijn eniggeboren

Zoon gezonden heeft in de wereld, opdat wij zouden leven door Hem (1 Johannes 4: 9). De nieuwe dominee vraagt aandacht voor de gelijkenis over de koninklijke bruiloft en maakt zichzelf bekend als “een uitgezonden dienstknecht” om te nodigen.

Nauwelijks drie maanden aan de slag gaan er in Heemse stemmen op om hem daarheen te halen. Het wordt toch een ander. Ook in Maasland.

Schorsing

Echter ruim twee jaar aan de slag openbaart zich een volgend probleem. Acht gemeenteleden wenden zich tot de kerkenraad met klachten over de dominee. Hij is aan de drank. Bovendien heeft hij ruzie met z'n vrouw. Misschien nog wel het meest ergerlijk is het feit dat het kind uit een vorig huwelijk wordt mishandeld. De kerkenraadsleden zitten ongetwijfeld meteen met de handen in het haar. Wat moeten we nu? Eindelijk een dominee en dan dit weer. Als zij niet doorpakken, besluiten gemeenteleden zelf met de klachten naar de classis te gaan. Die stuurt een commissie van drie predikanten, bestaande uit J.J. Damsté, J. van der Veen en A.W. Kamp voor onderzoek. Zelfs bij herhaling nadat Van Griethuijsen opnieuw in de fout blijft vallen. Uiteindelijk oordelen zij dat de klachten gegrond verklaard moeten worden. Het gevolg laat zich raden. Per 1 november 1867 wordt de predikant voor onbepaalde tijd geschorst.

De dominee besluit op z'n schreden terug te keren en weet alle kerkenraadsleden zover te krijgen dat ze een verzoek om opheffing van de schorsing ondersteunen. Ook de classis komt tot de conclusie dat zijn gedrag “sedert geruimen tijd onberispelijk is”. Dus wordt de schorsing per 4 maart van 1868 tijdens een vervroegde vergadering van de classis opgeheven. Van Griethuijsen is ongetwijfeld opgelucht weer aan de slag gegaan. Dat zijn gezag weer hersteld zal zijn, lijkt niet voor de hand. Wellicht ervaren alle betrokken partijen het als een overwinning wanneer aan het eind van 1868 de hervormde gemeenten uit Warns en Scharl een beroep op de predikant uitbrengen. Dat wordt aangenomen. Uit een klein bericht in de Boekzael valt af te leiden dat hij 28 maart 1869 afscheid neemt en zich de volgende zondag door zijn vader in de nieuwe gemeente laat bevestigen. Later dient de oud-Hollandschevelder nog de gemeenten van Streefkerk, Lopik en Fijnaart. Op 5 augustus 1895 is hij overleden. Zijn zoon Warner heeft enkele jaren de gemeenten van Domburg en Den-Helder gediend en het grootste deel van zijn werkzame leven voor de kerk van Oost-Indië gewerkt.

Ondertussen zullen de kerkenraadsleden zich wellicht nog eens goed in de ogen hebben gekeken. Wat zitten ze toch al weer snel bij elkaar om opnieuw de speurtochten naar een voorganger inzetten. Zij hebben het ondertussen bij het zoeken naar een nieuwe voorganger niet meer alleen voor het zeggen. Ook hier is een zogeheten kiescollege in het leven geroepen. Daarin hebben enkele tientallen lidmaten zitting. Zij maken eerst de keuze voor een predikant, die vervolgens door de kerkenraad wordt beroepen. In eerste instantie worden nogmaals pogingen aangewend om de eerder beroepen ds. Hana uit Veldhuizen over te laten komen. Het Provinciaal kerkbestuur in Drenthe wil er echter niet aan meewerken.

Orthodox?

Dus moeten ze iemand binnen de landsgrenzen zoeken. Als eerste wordt A. Piper (1810-88) uit Heemse benaderd. Echter hij geeft zelfs geen reactie op de beroepingsbrief. Vervolgens wordt hiervoor Johannes Abraham Christoffel Nonhebel (1802-81) uit het degelijk orthodoxe Huizen aangeschreven. De aanwas in zijn gemeente is zo groot dat enkele jaren later de kerk daar fors moet worden uitgebreid. De derde reis van de beroepingsbrief gaat naar Abcoude. Daar staat ene Jacobus Johannes van der Weijde (1836-1906) sinds vijf jaar aan het roer van zijn eerste gemeente. Ook hij acht de tijd nog niet rijp om de pastorie aldaar vaarwel te zwaaien. Eerst de vierde, ene Justus Everhard Tatum Zubli, reageert wel instemmend. Hij is nog maar amper drie maanden in z'n tweede gemeente Haulerwijk werkzaam.

Wellicht zien de Friezen de bui al hangen. Ze besluiten hem meer geld te betalen wanneer hij bedankt. Maar nee, hij beslist in het voordeel van Hollandscheveld. De man heeft onderzoeker in het domineesland in verlegenheid gebracht. De grote vraag blijft welke richting hij is toegedaan. Dr. Rienk Klooster, die de uitwerking van de Groninger theologie in Friesland heeft onderzocht, houdt het erop dat hij “waarschijnlijk Evangelisch” is geweest. Als dat zo is, vindt er wel een heel grote draai in het beroepingswerk plaats. Van huis uit moet hij een degelijk orthodox verhaal hebben meegekregen. Vader is ook predikant. Hij heeft verreweg het grootste deel van z'n leven, van 1837 tot 1886 in de Drentse hoofdstad Assen gewerkt. Na z'n vertrek laait de strijd tussen vrijzinnigen en orthodoxen zozeer op dat laatstgenoemden besluiten een evangelisatievereniging op te richten. Zoonlief zet z'n eerste voetstappen in de theologie juist op het moment dat het moderne denken meer en meer op de Groninger academie z'n intrede doet. In het najaar

van 1866 wordt hij door het kerkbestuur van Gelderland beroepbaar gesteld. In een drietal vacante gemeenten valt zijn naam al snel. Het zijn Goënga, Kattendijke en Leusden. De Zeeuwse gemeente pakt tegen het einde van de decembermaand door. Korte tijd later neemt hij het beroep aan. Er bestaat geen enkel misverstand over dat ze in Kattendijke op zoek zijn naar een orthodox predikant. Hij wordt er als tweede in de vacature benaderd. De eerste is niemand minder dan Willem Vliegenthart (1836-1904), in die dagen predikant van Overlangbroek. Hij vertrekt korte tijd later naar het meer confessionele Vreeland en staat in zijn Groninger periode bij de weg van de Bond voor Evangelisatie. Een organisatie die zich tot de dag van vandaag inzet voor de orthodoxe evangelisatieverenigingen.

Hoorders

Op 10 maart komt zijn vader over om de bevestiging te verrichten. Hij preekt eerst over de zendingsopdracht, zoals Markus deze verwoordt. Vervolgens roept de jonge predikant de gemeente op met het minder bekende slot uit 2 Kronieken 25 vers 17: “Kom, laat ons elkanders aangezicht zien”. Eenmaal aan het werk in het Zeeuwse valt zijn naam bij vacatures in Bovensmilde en Hijkersmilde. Wie weet hoeveel invloed vader aanwendt om hem dichterbij huis te krijgen. Dat zijn overigens wederom orthodoxe gemeenten. Uiteindelijk aanvaardt hij na ruim twee jaren het beroep naar Haulerwijk.

De moderne M. Wassenaar heeft als eerste predikant daar sedert 1858 gedurende de eerste tien volgende jaren een modern fundament gelegd. Zal het in het Zeeuwse allemaal strak genoeg zijn geweest, ook in zijn tweede gemeente houdt hij het snel voor gezien. Zubli (sr.) bevestigt op 17 oktober 1869 zijn zoon opnieuw met dezelfde tekst als twee jaar eerder. De nieuwe dominee vraagt aandacht voor het profetenwoord: “Want uit Sion zal de wet uitgaan, en des HEEREN woord uit Jeruzalem.” (Micha 4: 2b).

Drie maanden later staan er reeds twee kerkenraden op de stoep. Naast Hollandscheveld meldt zich ook het Friese Paesens. De plaats waar ds. Van Griethuijsen eerder het werk in de kerk is begonnen. Reeds op 8 mei 1870 volgt het afscheid met een preek uit Colossenzen 3: 1-4. Reeds een week later treedt hij hier aan. Voor de derde keer verricht pa de bevestiging met de tekst uit Markus 16: 15b. Zoonlief preekt over Jezus' woord: “Ik zal u geen wezen laten; Ik kom weder tot u.” (Johannes 14: 18).

Zubli voelt zich hier eerst als de vis in het water. Sinds 1873 nemen meerdere keren bijzonder toehoorders zitting in de kerk. Ze komen de voorganger beluisteren om tot een keuze voor een beroep te komen. Tot vijf keer toe weet hij zo'n commissie te overtuigen. Hij bedankt voor de Friese gemeenten Tjerkgaast en Gaast-Ferwoude. Het Overijsselse Enter doet tevergeefs een poging. Ook de gemeente van Groot-Lindt krijgt een afwijzende beslissing. Zeker deze drie laatste plaatsen zijn op zoek naar een orthodox voorganger.

Het is wel merkwaardig dat hij uiteindelijk in het najaar van 1875 het beroep naar het meer modern georiënteerde Hoornsterzwaag aanneemt. Hij wordt daar op 21 november 1875 door zijn vader bevestigd met wederom dezelfde tekst als tijdens voorgaande diensten. Hij begint met het woord: “Maar Christus is alles en in allen.” (Colossenzen 3: 11b). Korte tijd later vertrekt hij al weer naar Oldeholtwolde, om uiteindelijk nog twee keer tien jaren in de gemeenten Wesepe en Zundert te werken. Op 18 augustus 1901 is hij overleden.

Weer Du Cloux

Ondertussen moet de kerkenraad van Hollandscheveld op zoek naar een nieuwe voorganger die voor duizend gulden per jaar het werk hier wil komen uitvoeren. Het lijkt erop dat deze toch meer voorkeur voor een orthodox predikant heeft. Althans, als eerste wordt op 12 januari 1876 wederom ds. Du Cloux beroepen. Deze inmiddels 67-jarige predikant is ruim drie jaar eerder in het Groningse Spijk met emeritaat gegaan. Desondanks onderneemt de ene na de andere kerkenraad een poging om hem alsnog in hun pastorie te krijgen. Twaalf gemeenten, waar onder 's-Grevelduin-Capelle, Maartensdijk, Oud-Alblas en Waarder zijn reeds voorgegaan wanneer Hollandscheveld als hekkensluiter hem de laatste van ruim tachtig beroepen overhandigt. Hij bedankt voor deze eer.

Voor het tweede beroep wordt wederom de provincie Groningen aangedaan. Om precies te zijn het dorpje Lellens, onder de rook van Stedum. Daar is de laatste vier jaar ene Frederik Jan Kijff Boerma (1838-1913) werkzaam. Hij doet wellicht meer aan de vorige predikant denken. Onder de hoorcommissie die hier al eens eerder hebben aangeklopt, is ook die van Hoornsterzwaag. Ook Boerma wijst het beroep van de hand. Zo'n jongere predikant uit z'n eerste gemeente weghalen, wordt ook gepoogd bij W. Briët (1848-1920). Hij is krap drie jaar aan Houten verbonden wanneer de gemeenten Breskens en Hollandscheveld zich melden. Hij kan kiezen uit noord en zuid maar besluit eerst ruim twee jaar later in het Veluwe Voorthuizen zijn

loopbaan voort te zetten. Mogelijk uit vrees dat men weer zo'n beetje alle provincies van Nederland moet gaan afreizen om een nieuwe herder te vinden, besluiten de kerkbestuurders een kandidaat te gaan horen. Als men zelfs in buurgemeente Hoogeveen al kandidaat Sijbren Dijkstra (1841-1914) binnenhaalt, wat of wie weerhoudt hen dan? Zo hebben ze toch ook hun eerste speurtochten snel afgerond.

Weer een kandidaat

Begin mei worden er weer 22 stuks beroepbaar gesteld. Daaruit kiest de kerkenraad allereerst de 1851 geboren kandidaat Foppe Oberman uit het Friese Wanswerd. Hij ontvangt ook beroepen vanuit Lettelbert, Noorden, Oude- en Nieuwe-Wetering en Steenwijkerwold. Deze aanvaardt het laatste beroep. Daarop wordt al snel een tweede poging ingezet op de 23-jarige in Veenendaal geboren Albertus Johannes Ruijs (1852-1939). Hij heeft z'n studie aan de universiteit van Utrecht afgerond. Bijkomend voordeel is wel dat hij het vak van vader Jacob Adolphus (1823-1906) heeft kunnen afkijken. Het is beslist niet ondenkbaar dat deze vanuit de pastorie in Ommen ook ooit tijdens de moeizame beginjaren van deze gemeente zich hier heeft laten zien. Ook z'n vrouw heeft het pastorie- en gemeentelven van huis uit meegekregen.

Echter bij alle pluspunten rond dit beroep moet worden gemeld dat er wel meer kapers op de kust zijn. Maar liefst vier andere gemeenten, te weten Austerlitz, Dantumawoude, Noordeloos en Willige-Langerak, melden zich bij de jonge kandidaat. Met 2500 zielen schiet Hollandscheveld ver boven de andere plaatsen uit. Wat het honorarium betreft, valt er in het Friese Dantumawoude jaarlijks bijna twee keer zoveel binnen te halen. Voor Noordeloos en Willige-Langerak pleit ongetwijfeld dat deze bekend staan als degelijke orthodoxe gemeenten.

Het wordt daarom een feestelijk dag als Ruijs laat weten naar deze gemeente over te komen. Het is zijn vader, op dat moment predikant in het Veluwe Putten, die op 8 oktober 1876 voor de bevestiging aantreedt. Daarbij vraagt hij aandacht voor 2 Timotheus 2: 1 "Gij dan, mijn zoon, word gesterkt in de genade, die in Christus Jezus is." Bij de intrede vraagt de jonge dominee aandacht voor Jezus' optreden in de synagoge van Nazareth (Lukas 4: 16-22). Krap twee jaar aan de slag zet Ruijs zich in om een hulpkracht te krijgen voor het buitengebied in Nieuweroord. Albert Metselaar heeft dat recent verder uitgewerkt in de uitgave "Dienend moeder en dochter..."

Dolerenden

Wanneer dit allemaal speelt, melden zich ook de eerste kerkenraden met een pleidooi om naar hen over te komen. Het Friese Burum opent de rij. Al snel gevolgd door Daarle. Beide gemeenten zijn aanzienlijk kleiner. Dat is ook het geval met de gemeenten Oudwoude-Westergeest en het Gelderse Scherpenzeel die zich aan de pastorie melden. In deze laatste gemeente kan hij z'n inkomsten fors doen uitbreiden. Bovendien woont hij dan weer meer bij familie in het midden van het land. Zo komt de jonge dominee reeds na drie jaar tot het besluit om z'n Drentse gemeente vaarwel te zeggen. De eerste februari van het volgende jaar is de gemeente samen voor het afscheid. Hij eindigt met het laatste woord van Jezus: "En zie, Ik ben met ulieden al de dagen tot de voleinding der wereld." (Mattheus 28: 20)

Het duurt geruime tijd alvorens het eerste beroep wordt uitgebracht. Wellicht hebben ze gewacht op Hero Frederik Octavius Hendrik Ulfers (1853-1913). Echter melden zich nadien ook kerkenraad uit 's-Heer-Abtskerke, Wanneperveen en Hontenisse. Hoewel Hollandscheveld als eerste bij hem is, kiest hij ervoor dicht bij zijn broer in het Zeeuwse Abtskerke van start te gaan. Dus wordt meteen de medestudent uit Utrecht, ene Pieter Meindersma (1856-1913), gevraagd over te komen. Bij hem kloppen later eveneens de gemeenten Dantumawoude, Lemele, Hontenisse, Wanneperveen, Est en Hogebeintum aan. Uiteindelijk kiest hij na lange tijd voor de laatste gemeente en blijkt ook daarna toch meer oog te hebben voor de moderne theologie.

Er lijkt een afspraak te liggen dat er wat wisselend een kandidaat en een ervaren predikant wordt beroepen. Dus wordt voor de derde keus de 59-jarige dominee uit Vinkeveen, ene Alexander Henricus Marius Deussen (1821-1903), benaderd. De domineeszoon heeft in Groningen gestudeerd en vervolgens een groot aantal jaren in de pastorie van Wanneperveen doorgemaakt. Hij weigert opnieuw meer noordelijk aan de slag te komen. De afgestudeerde Dirk Jans Karssen (1848-1926) studeert in het voorjaar van 1880 af. Deze gemeente en die van Willemsoord melden zich als eersten. Daar sluiten Borssele en Nederlangbroek zich bij aan. Hij gaat naar deze laatste plaats, bedankt later ook voor een beroep naar Hoogeveen en besluit in 1886 mee te gaan met de zogeheten Doleantie.

Vijftiende beroep

Op 14 juni wordt daarom kandidaat Breunes Dirk Breunese. Hij is reeds door Lemele en Hall benaderd en neemt het beroep naar deze laatste gemeente aan. Na hem wordt kandidaat Jan Wouter Herman Kalkman benaderd. Hij bedankt eveneens voor Waverveen en Ovezande-Driewegen, maar aanvaardt het beroep vanuit Nieuw-Lekkerland. Het volgende beroep gaat naar de 23-jarige Izaak Vonk, ook goed en wel afgestuurd in Utrecht. Deze wijst eerst al eens het beroep Borssele af en besluit ook uit een tweede serie niet naar deze plaats of naar Nieuwerkerk of St. Anthoniepolder te vertrekken maar dichtbij de Domstad in De Meern het kerkelijk werk te aanvaarden.

Alvorens een lichter nieuwe studenten in de kerk wordt toegelaten, besluit de kerkenraad op 12 augustus ene Egbert Otten (1848-1903) uit Nieuwer Ter Aa aan te schrijven met de beroepingsbrief. Bijna een jaar later vertrekt hij naar Joure. Als Johannes Theodoor de Visser in september z'n studie afrondt, zijn de broeders er snel bij. Ze ondervinden echter concurrentie van Leusden, Ravenswaaij en Soesterberg. Hij verkiest de eerst genoemde gemeente als zijn standplaats en zal later als lid van de Tweede Kamer en als minister nog het nodige van zich doen horen.

Dan maar meteen door naar Wiepke Herres Stegenga (1849-1917). Hij heeft al eerder beroepen uit Wanneperveen, Dantumawoude, Hiaure en Kollumerzwaag verkregen en start boven in de Friese Wouden. Het oog valt vervolgens op een drietal ervaren predikanten. Eerst op de uit Hardenberg afkomstige John Thomas Frederik Ulrich Lauts (1833-1896). Hij bewoont inmiddels de pastorie van het Brabantse Sprang. Tegelijk komt er een soortgelijk verzoek uit het Zeeuwse Axel bij hem binnen. Hij bedankt voor de dubbele eer. Vervolgens gaat de brief opnieuw naar het Friese St.Johannesga. Dominee Johan Willem Adolf Woldringh (1847-1912) staat daar inmiddels krap vier jaar. Bij deze speurtocht komen ze wellicht ook de broeders uit Warns-Scharl en Hantum tegen.

Ze blijven nog even in Friesland zoeken en vervolgen de beroepenreeks begin maart bij genoemde Dijkstra. Hij staat niet meer in Hoogeveen maar inmiddels krap anderhalf jaar in z'n tweede standplaats Welsrijp-Baijum. De broeders uit Oud-Beijerland zijn hen al voor geweest. Hij bedankt en besluit later wel weer naar deze omgeving te komen, echter voor de tweede keer Hoogeveen aan te doen. Blijkbaar oordelen ze op 8 april het verblijf van Justus Eliza van Toorenenbergen in Lienden ook lang genoeg geweest. Hij is daar nog maar zo'n beetje een jaar geleden neergestreken, het is wel voor de tweede keer. Eerst al lang geleden als kandidaat en nu wederom vanuit Nieuwe-Tonge. Ook hij slaat het beroep af en trekt een jaar later naar Zwartsluis.

De volgende brief gaat op 22 mei naar dr. Hendrik Emanuel Faure († 1898). Deze confessionele predikant staat inmiddels veertien jaar in de Gelderse stad. Ook al blijkt het de laatste kans om er weg te komen, hij doet het niet en maakt er dertig jaar vol. De vijftiende reis eindigt wederom bij een kandidaat. Herman Theodorus Barbas (1856-1939) luidt zijn naam. Hij wordt in eerstgenoemd jaar op 16 december in de pastorie van Hatten geboren. Hij kan terugvallen op vier oudere broers. De één na de ander gaat theologie studeren en ook de Benjamin maakt deze stap. In het voorjaar van 1881 sluit hij de studie af. Vervolgens haasten ook de gemeenten Kleverskerke, Zoutelande, Kollumerzwaag en Wouterswoude zich begin juli om hem over te halen. Maar tevergeefs. Op de 2-de oktoberdag van 1881 is het feest in hervormd Hollandscheveld. Eindelijk treedt er weer een nieuwe dominee aan.

Dominee blijft

Het kan niet anders of er moet wel een goede stevige band zijn ontstaan. Ook Barbas komt na drie jaar in de verleiding om de overstap naar een andere gemeente te maken. Er is een flinke vraag naar orthodoxe predikanten. In de Drentse plaatsten Koekange en Kolderveen valt zijn naam met enige regelmaat, alsook in Vorchten. Beroepen komen er dan vanuit St. Johannesga, Musselkanaal en Oosterwijk. Het gaat telkens als een verlossend woord door de gemeente: dominee blijft. Ook na een tweede beroepengolf in 1886, wanneer de kerkenraden uit Garrelswear, Sloten (Fr.), Wissenkerke en Zoutelande zich aan de pastoriëdeur melden. In de bloei maand van 1887 melden zich opnieuw drie gemeenten: Acquoy, Buurse en Hurwenen. Dat laatste beroep wordt aangenomen. Op 10 juli volgt het afscheid met de tekst uit Handelingen 8 vers 39b: "Want hij reisde zijn weg met blijdschap".

In deze moeilijke tijd, waarin veel orthodoxe predikanten de hervormde kerk gedag hebben gezegd, wordt het een moeilijke klus om onder leiding van de orthodoxe Hendrik Feijkes (1844-1919) uit Hoogeveen een nieuwe herder en leraar te zoeken. Er bestaat geen misverstand of verschil over, ook de zevende predikant dient een hier rechtzinnige prediking te brengen. De speurtocht wordt geopend in Lunteren, alwaar ds. Ymte Jentjes Bootsma (1852-1927) reeds ruim negen jaar de pastorie bewoont. Hij heeft inmiddels voor vijftien beroepen bedankt, maar wie weet? Nee dus, de volgende maand gaat hij naar

Zoetermeer, alwaar hij maar liefst veertig keer een beroep afzegt. De tweede poging op 3 oktober 1887 eindigt wederom op de Veluwe, in Barneveld, bij J.A.P. Ris Lambers (1825-97). Het is al weer 23 jaar geleden dat hij ook tevergeefs naar Hollandscheveld is geroepen. Het wordt na elf jaar toch ook wel eens tijd voor een nieuwe uitdaging. Nee dus. Lambers is in Eierland op Texel begonnen en eindigt zijn loopbaan in wat van lieverlee de “eierstad” zou worden.

Ook bij het derde beroep geen enkele twijfel over de koers. Opnieuw komt de confessionele Kalkman (1852-1924) in aanmerking. Hij is op 16 december ruim een jaar in Monster aan de slag. Een kleine dertig beroepen zijn er reeds door hem afgewezen, waaronder die van gemeenten als Bergambacht, Elspeet, Garderen, Huizen, Oud-Beijerland en Putten. Terwijl Hollandscheveld doende is z'n “ja-woord” te verkrijgen lopen ook de kerkenraden uit 's-Gravendeel, Hijkersmilde, Loon op Zand en Zwijndrecht zich warm. Na twee jaar tijd stapelen zich maar liefst zesenvertig beroepingsbrieven op zijn bureau.

Dan maar op 2 februari 1888 naar P. Kerper die ruim drie maanden eerder van Goedereede naar De Meern is vertrokken. Hij wil er nog niet weg en zal er vijf maanden later reeds overlijden. Wellicht wat moe van al het reizen, wordt vervolgens besloten om het veel dichterbij te zoeken. Zal de dominee van de voormalige moedergemeente Hoogeveen niet willen overkomen? Ook daar is het tij inmiddels gekeerd en hebben de orthodoxen de preekstoel “veroverd”. Het betreft de genoemde consulent Feijkes, die er bijna z'n eerste anderhalf jaar op heeft zitten. Ondanks of juist door veel voorkennis schudt ook hij het hoofd na het verzoek van 21 april.

De reis gaat daarom vervolgens richting Woerden, naar de pastorie van het kleine Kamerik. Daar woont ene E. Jansen Schoonhoven (1847-89). De kerkenraad van Hollandscheveld brengt hem daar in de zomer het eerste en tegelijk ook laatste beroep. Al snel komt ook hij te overlijden. De zevende poging strandt op 8 oktober bij Johannes van den Kieboom, die de gemeente in het Gelderse Buren leidt.

Tijdperk Callenbach

De laatste nieuwe lichten kandidaten wordt eind 1888 aangeprezen voor het volgende beroep. Het wordt 29 november uitgebracht op Gerrit Mansvelt. In korte tijd verzamelt hij ook de beroepen uit Bar-Lathum, Geldermalsen, 's-Gravenpolder, Kortenhoef, Nigtevecht, Odijk, Varik, Vroomshoop, 't-Waal-Honswijk en Werkhoven. Ook zo'n poging biedt nog weinig uitzicht. Toch blijkt de redding nabij. In de pastorie van het Utrechtse Maartensdijk wordt de nieuwe voorganger gevonden. Het is Carel Hendrik Callenbach (1841-99), voorheen zelf evangelist. Na Uitwijk is Hollandscheveld de tweede plek die hem daar op 1 februari 1889 benadert. Hij komt en doet op 19 mei z'n intrede. Wellicht na te zijn bevestigd door consulent Feijkes. Althans meteen na de dienst wordt er vergaderd en de leiding van de gemeente overgedragen.

Callenbach is in 1841 geboren in de pastorie van Nijkerk, de tweede gemeente van vader Cornelis Carel (1803-73). Deze ontpopt zich als een orthodox prediker die zich niet met de Afscheiding laat meenemen. Zoonlief gaat een heel andere weg. Op 25-jarige leeftijd wordt hij door de classis Harderwijk bevoegd tot godsdienstonderwijzer. Hij woont dan nog in Elburg. Een jaar later wordt hij door de Confessionele Vereniging aangesteld als evangelist in het vrijzinnige Winterswijk. Hij ontvangt benoemingen uit Voorschoten en Brussel maar blijft aldaar tot hij in 1872 theologie gaat studeren. Eerst tien jaar later breekt het moment aan dat gemeenten een beroep op hem kunnen uitbrengen. Hij kiest uit twaalf beroepen voor Hien-Dodewaard, alwaar zijn vriend H.C.G. Schijvliet (de man die eerder ook hier op de nominatie heeft gestaan) hem op 3 september bevestigd. De bevestigde zet in met Jezus woord: “Mijn genade is u genoeg” (2 Corinthe 12: 9b). Uit vijf beroepen kiest hij vier jaar later Maartensdijk als tweede gemeente. Hij begint daar met een “ernstig woord” bij Psalm 121 vers 2. “Mijn hulp is van den HEERE, Die hemel en aarde gemaakt heeft.”

Slechts vijf maanden aan de slag wordt de eerste poging ondernomen om hem weer weg te krijgen. Nogwel het Veluwse Nunspeet brengt een beroep uit. Daarvoor wordt bedankt, evenals voor het beroep dat Klaaswaal de volgende zomer laat bezorgen. De derde roepstem, een maand later uit Loon op Zand, wordt wel instemmend beantwoord. Daarom zijn de gemeente en voorganger nog geen anderhalf jaar na de start in het Drentse op 26 oktober 1890 wederom voor een bijzonder dienst bijeen. In De Gereformeerde Kerk, het blad dat dr. Ph.J. Hoedemaker enkele jaren eerder heeft opgericht, wordt uitgebreid verslag gedaan. “Op den berg des HEEREN zal het voorzien worden”, houdt Callenbach zijn hoorders voor. Daaronder zijn ook velen die tot de “Chr.Geref.Kerk” behoren.

Kanselbijbel

“Bezielend en indrukwekkend was de rede en de verschillende toespraken aan kerkeraad, diakenen,

kerkvoogden, notabelen en den godsdienstonderwijzer J.H. Egberink.” Deze laatste spreekt hem toe en verzoekt de gemeente staande de zegenbede toe te zingen. Later zal nog met heimwee aan hem worden teruggedacht. Vermeldenswaardig is het feit dat Callenbach aan de gemeente de kanselbijbel heeft geschonken.

De scheidende predikant heeft er nog aan bijgedragen dat er meteen een start met het beroepingswerk wordt gemaakt. Er komt een tweetal, bestaande uit de namen van Herman Bruijtel (1859-1945) uit Steenwijkerwold en Bernardus van Eijsselsteijn (1861-1921) uit Willemsoord. De oudste wordt op 24 oktober onder leiding van consulent Arnoldus Reiners (1844-1914) uit Zuidwolde het eerst geroepen. Al klinkt de regio Steenwijk momenteel misschien niet het meest gereformeerd in de oren, dat was het niet alleen in de dagen van Wilhelmus Schortinghuis. Bruijtel is daar goed en wel aan de slag en weet zich ook benaderd door de kerkenraden uit Arnemuiden, Garderen, Lunteren, Montfoort en Wierden. Hij zal een paar jaar later naar Willige-Langerak vertrekken.

Het tweede beroep gaat krap een maand later naar de nummer twee uit Willemsoord. Deze predikant heeft duidelijk minder affiniteit met zwaar orthodoxe gemeenten van de Veluwe of daarbuiten. Ook hij bedankt en gaat een jaar later naar Nieuwe-Pekela. Tegen het einde van het jaar wordt als derde H. Popp uit Cubaard aangeschreven. Hij zal in z'n theologie wat tussen de twee voorgaande heren hebben gestaan. Zo'n beetje gelijktijd meldt zich ook de kerkenraad van Muiden aan de pastorie. Dat beroep geeft Pop gehoor. Hij komt er ruim een half jaar later te overlijden.

De vier roepstem om over te komen gaat naar ene Johannes Janssonius uit het Noordhollandse Etershem. Het is een man met een zeer bijzondere loopbaan in de kerk. Dat kunnen ze bij het uitbrengen van het beroep (nog) niet weten. Hoewel, hij moet een zeer moeilijk karakter meedragen. Deze Johannes (zes naamgenoten zijn eveneens predikant geweest) is op 29 september 1856 in Tjamsweer bij Appingedam geboren. Z'n vader is onderwijzer aldaar. Zoonlief studeert aan de universiteit van Groningen en wordt op 7 september 1881 beroepbaar gesteld. Op 30 april van het volgende jaar volgt de intrede in Visvliet, de enige gemeente die een beroep op hem heeft uitgebracht. Hij vangt zijn dienstwerk aan met de gelijkenis over de wijze en de dwaze bouwer. Twee jaar later melden zich tegelijkertijd twee gemeenten aan de pastorie, Nieuw-Amsterdam en Drogeham. Beiden worden teruggestuurd, totdat nog eens twee jaar later Etershem-Schardam aanklopt. In het najaar van 1886 begint hij daar met de veelvuldig gekozen tekst uit Paulus brief aan Corinthe: “Want ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u dan Jezus Christus, en Dien gekruisigd.” (1 Corinthe 2: 1-2). Janssonius is getrouwd met Maria Johanna Westrik.

Meer problemen

Drie jaar later klopt de kerkenraad van Eppenhuisen op de pastoriendeur. Zij maken nog geen kans. Hollandscheveld in het voorjaar van 1891 wel. Bij zijn vertrek houdt hij de gemeente op 19 april voor dat “Jezus Christus gisteren en heden Dezelfde is en in der eeuwigheid.” (Hebreeën 13: 8) Een week later volgen de bevestiging en intrede in deze gemeente. Niet de consulent maar zwager dr. Timon Frederik Westrik (1852-1920) uit Hijkersmilde houdt de eerste preek. Hij slaat de Bijbel op bij Johannes 15: 27a: “En gij zult ook getuigen”. Janssonius heeft het tweede deel van Johannes 21 vers 7 als tekst uitgekozen. “Simon Petrus dan horende dat het de Heere was, omgordde het opperkleed (want hij was naakt) en wierp zichzelf in de zee.”

Albert Metselaar concludeert in zijn uitgave “Dienend moeder en dochter...” dat om een “lichte dominee in een zware gemeente” gaat. Hij laat de kerkenraadsnotulen spreken waaruit duidelijk wordt dat reeds na zeven weken “vrijwel niemand meer avondmaal met hem wil vieren.” Er nemen slechts vier lidmaten deel, waarvan ook nog drie vrouwen. Daarop wordt de kerkenraad meteen dringend aangesproken: voortaan aangaan of bedanken voor het ambt. Janssonius krijgt overigens de zeldzame gelegenheid om snel naar z'n volgende gemeente te trekken. Reeds twee maanden na de intrede wordt hij vanuit Pesse beroepen. Echter ontbreekt het hem aan vrijmoedigheid om reeds te vertrekken.

Het duurt nog een paar jaar, maar dan ligt de verstoorde situatie op straat. Het eerder genoemde blad van de Confessionelen citeert in haar uitgave van 14 september 1893 de Asser Courant. De verhouding tussen de dominee en de gemeente heet “minder goed”. De gevolgen laten zich raden: “het kerkgaan verloopt, de catechisatiën worden niet bezocht en de inkomsten verminderen”. De zitplaatsen in de kerk, waarvoor in die dagen betaald moet worden, zijn met geen mogelijkheid aan de man te krijgen. “Kerkvoogden kunnen de zaken niet gaande houden”, besluit het bericht.

Het volgende jaar besluit het bestuur van de classis Meppel een schorsing uit te spreken over de predikant. Die wordt per 1 januari 1895 opgeheven. Echter per gelijke datum heet Janssonius “emeritus” van

Hollandscheveld. De losmaking heeft reeds anderhalve maand eerder plaatsgevonden. Daarvoor is als consulent J. Steehouwer uit Koekange overgekomen. De dominee is niet de enige die het voor gezien houdt. Metselaar laat ons lezen dat ondertussen diverse personen hun ontslag hebben genomen. Niet alleen de koster en de organist maar zelfs ook de meester van de openbare lagere school en diens vrouw hebben hun lidmaatschap opgezegd.

Later weer geschorst

Ook al zal de emeritus naar een beroep in Friesland hebben uitgezien, het komt er niet van. In het Groninger Wagenborgen is de kerkenraad inmiddels zo'n zes jaar op zoek naar een nieuwe voorganger. De gemeenteleden verwachten in meerderheid in Janssonius de nieuwe voorganger te vinden. Hij wordt aldaar op 12 mei 1895 door de vrijzinnige consulent M. de Muinck Keizer uit Nieuw-Scheemda bevestigd en begint zelf met de boodschap: "Doch wij prediken Christus". Reeds ruim een jaar later volgt het afscheid. Het lijkt allemaal goed te lopen totdat de losmaking van de gemeente de volgende avond een feit is. Dan blijkt dat dominee de latten aan de pastorie voor geleiding van bomen in de kachel heeft opgebrand. Uiteindelijk laat men hen na wat afkeurende woorden erbij zitten en kan hij een week later in het Bovenste deel van Nieuwe-Pekela vertrekken. Daar wordt dan reeds vijf jaar naar een nieuwe voorganger gezocht. Reeds de tweede kerkenraadsvergadering die hij bijwoont, ontstaat er een knallende ruzie met de predikant van het Beneden-deel. Al snel botert het ook in zijn eigen gemeente niet meer en wordt hij eerst geschorst en per 1 april 1902 ontslagen. Als leraar in Groningen probeert hij het volgende jaar nog in een nieuwe gemeente aan de slag te komen. Blijkbaar is het alom bekend dat men deze man beter niet in de pastorie of op de preekstoel kan roepen.

In Hollandscheveld is ondertussen het beroepingswerk voortvarend ter hand genomen. Als eerste is de oud-predikant Callenbach, inmiddels te Dirksland, weer benaderd. Tot heden is hij de enige die alhier voor een tweede periode is aangeschreven. Ook voor gelijktijdige beroepen uit Leerbroek en Nieuw-Beijerland bedankt hij. Dichter bij huis wordt als tweede Hendrik Gerke Roozeboom (1864-1923) uit Anloo benaderd. Deze verkiest het Zeeuwse Elkerzee. Ook Daniël Osinga (1864-1952) wijst dit beroep af, evenals roepstemmen uit Hasselt, Monster, Ter Aar en Waarder.

Als vierde wordt de oudere Henri Albertus van Oostrum Soede (1846-1902) uit Kolham. Hij heeft met zijn ervaringen van de Doleantie in Aalten behoorlijk wat doorgemaakt. Vervolgens is hij inmiddels krap twee jaar in het Groninger Kolham neergesterken. Hij wil er eerst ook nog blijven. Dus wordt de pastorie van Haskerhorne aangedaan. Daar is ene Dirk Jan van Brummen (1858-1939) woonachtig. Ook hem lijkt het beter te bedanken en later naar Boven-Hardinxveld af te zwaaien.

Strenger orthodox

Voor het zesde beroep wordt een dominee met een toch weer wat strengere orthodoxe ligging benaderd. Het betreft Jan Boss (1852-1919) uit het Gelderse Hedel. Hij is een kleine twintig jaar predikant geweest in Afscheiden gemeenten en vervolgens in 1893 in de hervormde kerk beroepbaar gesteld. Zo'n beetje tegelijk met de kerkenraad van Hendrik-Ido-Ambacht klopt de kerkenraad aan de pastoriendeur. Hij besluit in laatstgenoemde gemeente aan de slag te gaan.

Niet getreurd, nog geen maand later wordt Johannes Hermannus Gunning (1868-1959) uit Leersum gevraagd over te komen. Hij moet een enorm redenaar zijn geweest. Als kandidaat kan hij al op zestien beroepen rekenen en in z'n eerste gemeenste verschijnen naast Hollandscheveld nog eens veertien andere kerkenraden bij hem. Waarder en Hierden zijn er zo'n beetje tegelijkertijd. Deze Gunning zal zich later steeds meer verwant voelen met de Gereformeerde Bond en enige jaren hervormd Hoogeveen dienen.

De reis van de hoorders gaat vervolgens richting het vertrouwde Friesland. Eerst wordt in Schraard L.B. Tjebbes (1867-1942) benaderd. Hij geeft z'n ja-woord aan Oudemirdum. Als volgende wordt op 16 maart 1895 ene F.G. Dekker benaderd. Hij heet een "Amerikaans predikant". Hij is enige tijd in Zwartsluis godsdienstonderwijzer geweest. De kerkenraad realiseert zich dat er eerst een examen van de betreffende persoon moet komen. Daarover is later niets meer vermeld. Ondertussen is het beroepingswerk er wel weer zo'n kwartaal door opgehouden. Dus wordt als volgende poging Gerrit Boersma (1859-1941) uit Nijehaske aangeschreven. Geboren in het veelkleurige Buitenpost blijkt uit z'n beroepenaam dat hij meer een orthodox bruggenbouwer is geweest. Van Wouterswoude tot Zoutelande hebben de kandidaat benaderd, eveneens van Wanneperveen tot Wapserveen en zo nog elf andere plekken. Het is uiteindelijk Heemse geworden. Hij zet er in met Filippus' verkondiging over Jezus aan de kamerling. In een paar jaren tijd weten tien kerkenraden hem daar te vinden. Het confessionele Nijehaske wordt z'n tweede standplaats.

Daar begint hij op 22 oktober 1893 met de verklaring dat “onze bekwaamheid uit God” is. Hij schudt met het hoofd wanneer korte tijd later Heemse opnieuw een beroep uitbrengt. Het tweede in de zomer van 1896 wordt wel aangenomen. Hij wordt in augustus 1896 bevestigd door consulent C.J. Leenmans uit Hoogeveen. Met zijn overkomst gaat deze gemeente voor langere tijd een rustiger periode tegemoet. Boersma is bekend geworden als bedenker van de plaatsnaam Elim. Dat klinkt toch veel aangenamer aandoening als “Dwarsgat”. Behalve de eigen gemeenteleden nemen er van lieverlee meer en meer vreemde hoorders in de kerk plaats nemen. Twee jaar na de intrede melden zich de kerkenraden van Holten, Dalfsen en Slochteren. Een half jaar later volgt de Oosterkadekerk uit Nieuw-Stadskanaal. Blijkbaar begint z'n naam in 1902 in het Zeeuwse land meer door te klinken. In april komt Westkapelle en in oktober Goes. Die roepstem wordt aangenomen. Eerst op 26 april van het volgende jaar is de gemeente voor het afscheid bijeen.

Tiende predikant

Nog voor het zover is, begint de kerkenraad voor de tiende keer aan de speurtochten voor een nieuwe predikant. Opnieuw komt de consulent uit Zuidwolde. Daar staat op dat moment de vrijzinnige dr. Derk Kelin Wassink (1877-1925). Desalniettemin begint het zoekwerk weer op de Veluwe. Eerst in Otterlo, alwaar ene H.J. Olthuis de pastorie bewoont. De hoorders zijn er wellicht gelijktijdig met die uit Coevorden. Beiden moeten verder zoeken, immers de dominee besluit naar Harmelen af te reizen. Voor het tweede beroep belanden ze op 21 mei 1903 in Bennekom. Daar is oud-consulent Leenmans nog geen half jaar werkzaam. Hij stuurt hen evenals de kerkenraden van Waarder, Kamperveen, Oudemirdum, Huizen en die van zeven andere gemeenten door.

Als derde wordt op 2 juli de Fries dr. Hielke Bakker (1875-1949) gevraagd om over te komen. Hij is in Wijckel begonnen en ontvangt daar de beroepen van Nieuw-Buinen en Hollandscheveld, maar kiest vervolgens voor Woudsend. Dan maar weer terug naar de Veluwe, naar Hierden. Daniël Bax (1865-1953) is ruim zeven jaar de dominee van deze gemeente. Ook hij schudt het hoofd. Vervolgens krijgen we zicht op een tweetal. Er moet een keuze vallen tussen de Leidse kandidaat Cornelis Kroon (1873-1933) en Jelle Jellema (1876-1962) uit Sebaldeburen.

De in Woubrugge geboren kandidaat wordt beroepen. Het is z'n enige beroep, waarop hij ook instemmend reageert. De 49-jarige voorganger Geert van Dijk verzorgt de bevestiging op 10 januari 1904 met Paulus' oproep “Predik het Woord; houd aan tijdelijk, ontijdelijk; wederleg, bestraf, vermaan in alle lankmoedigheid en leer.” De nieuwe predikant legt de vinger bij de kern van de Romeinenbrief: “Want ik schaam mij het Evangelie van Christus niet”. Wellicht is de man niet zo sterk van gezondheid geweest. Meteen gaan er stemmen op dat er behalve voor Nieuweroord ook een godsdienstonderwijzer voor Elim aangesteld dient te worden. Dat gebeurt al snel na de intrede.

Ook deze tiende predikant blijkt op doorreis te zijn. In het najaar van 1907 brengt hervormd Strijen een beroep op hem uit. Hij neemt het aan en laat op 12 januari van het volgende jaar na “een gezegende arbeid” de gemeente voor het afscheid aantreden. Hij sluit af met de zegen die Paulus de gemeente van Corinthe toe bidt. De aanwezigen, waaronder de predikanten van Zuidwolde, Hoogeveen (ds. Batelaan) en Pesse, zingen hem en zijn gezin het vierde vers van Psalm 121 toe.

Tijdens dat moment is er al zicht op een opvolger. Dominee Jan Kooiman uit Kootwijk heeft toegezegd bij eventuele beroeping het werk “in de geest van de scheidende leeraar” te willen voortzetten. Hij is overigens niet als eerste benaderd. Opnieuw is gepoogd om Olthuis uit Harmelen te laten overkomen. Die bedankt ook voor deze twee roepstem en vertrekt later zuidelijker naar de havenstad Rotterdam. De 39-jarige Kooiman is in het voorjaar van 1900 beroepbaar gesteld. Hij woont op dat moment in Schoonhoven. Behalve Kootwijk hebben Muntendam en Waverveen een beroep op hem uitgebracht. Hij begint in eerstgenoemde plaats met de belijdenis van Jozua: “wij zullen den HEERE dienen”. Ook Kroon's vriend Geert van Dijk neemt deel aan de handoplegging.

Niet weg te krijgen

Na drie jaar doet de kerkenraad van Moerdijk tevergeefs een poging. Ruim vier jaar later krijgt Hollandscheveld wel een instemmende reactie. Hij neemt er op 27 april 1908 afscheid om een week later door zijn voorganger te worden bevestigd. Consulent B.R. Knottnerus uit Zuidwolde stelt hiervoor de preekstoel ter beschikking. De oud-predikant vraagt aandacht voor Jezus' belofte, volgend op de zondagsopdracht en werkt uit dat deze “nodig, voldoende en zeker” is. Ook zijn opvolger introduceert drie punten nadat de tekst uit 1 Corinthe 3 vers 21 tot 23 heeft geklonken. “De volheid, de bron en de

verplichting” worden door hem voor een talrijk gehoor uitgewerkt. Onder de aanwezigen zijn ook zwager dominee J.H.C. van der Hoff uit Drunen, de Hoogeveense predikant M. Buiskool en de voorganger van Pesse aanwezig.

Geen van zijn voorgangers maar al evenmin van zijn opvolgers heeft zo'n lange periode alhier doorgemaakt. Zozeer dat z'n naam is vereeuwigd, niet slechts in een straatnaam maar evenzo bij de school. Maar liefst twee keer gedenkt hij hier een bijzondere periode van 25 jaar in de kerk. Allereerst op woensdag 30 september 1925, wanneer hij herdenkt dat het een kwart eeuw geleden is dat de bevestiging in z'n eerste gemeente plaats heeft gevonden. Ruim zeven jaar later wordt op woensdag 3 mei herdacht dat hij zo'n periode alhier heeft doorgemaakt.

Weinig kom je hem tegen in de kerkelijke pers. Slechts één keer op het viertal in Zuidwolde. Overigens wel meer als bevestiger van een evangelist of hulpprediker in Geesbrug, Nieuwlande of Elim en als schoonvader van C.G.H. Bos. Deze bevestigt hij zelfs nog in 1936 in Wageningen, terwijl de predikant dan reeds met ziekteverschijnselen worstelt. Op zondag 27 februari 1938 overlijdt hij op 69-jarige leeftijd. De volgende donderdag wordt de rouwdienst geleid door genoemde schoonzoon. Bovendien voeren dr. P.W.J. van den Berg uit Nijeveen, ds. A.C. van Uchelen uit Meppel, consulent J.W. van Barneveld uit Zuidwolde en burgemeester J. Tjalma uit Hoogeveen. Kooimans' oudste zoon dankt bij het graf en spreekt het Onze Vader uit. Tenslotte zingen de aanwezigen aldaar het bekende tiende vers van Psalm 68.

Nieuw Proper-orgel

Ruim vijf maanden later komen opnieuw vele personen bij het graf tezamen. Deze keer om het monument over te dragen. De kerkenraad heeft hierin het initiatief genomen. Zij wil haar voorgangers in ere houden, zo moge ook duidelijk worden uit het herstelde graf van wijlen dominee Venema, die ruim tachtig jaar eerder is gestorven. Ouderling A. Smits herdenkt de overleden Kooiman en diens werk. Vervolgens aanvaardt de zoon van de overledene, de evangelisch-lutherse dr. W.J. Kooiman uit Amsterdam namens de familie het monument in dank. Schoonzoon Bos heeft de plechtigheid met een dankgebed geëindigd.

De gemeente houdt overigens ook voortdurend een herinnering binnen de kerkmuren aan deze markante voorganger. Het eerste orgel is na ruim 45 jaar intensieve dienst af. Op de Tweede Paasdag van 1910 verzorgt de predikant een rede bij de ingebruikname van het nieuwe Proper-orgel. Het is al snel na zijn aantreden voor drieduizend gulden aangeschaft. De dominee preekt bij deze gelegenheid over de toepasselijke tekst “De discipelen dan werden verblijd, als zij den Heere zagen”.

Kooiman blijkt een enorm bouwer juist ook in de buitengebieden te zijn. Reeds twee jaar na z'n aantreden wordt in Geesbrug het kerkje in gebruik genomen. Er is grote zorg dat bij het achterwege blijven van een eigen ruimte de mensen zullen overstappen naar het lokaal van de gereformeerden. Later wordt wat schertsend opgemerkt dat in dit laatste lokaal, dat er tot de dag van vandaag nog staat, alleen kippen verblijven.

Twee jaar later worden grote plannen gemaakt om in Elim het gemeentewerk verder uit te bouwen. Eerst wordt hiervoor de hulpprediker Willem-Abraham Dekker (1888-1975) aangesteld. Vervolgens worden plannen gepresenteerd om zowel een kerk als een pastorie te bouwen. Deze gebouwen worden drie jaar later wel op een heel bijzondere wijze verkregen. De Amsterdamse predikant T. Doevevans meldt de schenking van maar liefst dertigduizend van een anoniem persoon dat aan de bouw in Elim wordt besteed. De reeds ingezamelde vijfduizend guldens worden vervolgens besteed aan de kerkstichting in Nieuweroord

Weer beroepen?

Na het heengaan van de geziene predikant zit de kerkenraad meteen de volgende avond in vergadering bijeen. Consulent Jan Willem van Barneveld (1908-92) uit Zuidwolde maakt zich meteen grote zorgen over de vervulling van het vele werk. Hij wil zijn taak eigenlijk meteen overdragen. Het plan om een hulpprediker aan te stellen haalt hem over om toch door te zetten. Van zo'n hulp vindt je overigens geen enkel spoor in de notulen van de kerkenraadsvergaderingen terug.

De kerkenraadsleden zullen elkaar in vergaderingen na het heengaan van hun Kooiman ongetwijfeld meer dan eens vragend hebben aangekeken. Hoe gaat dat ook alweer in z'n werk bij het beroepen. Wie moet de opvolger worden? Er vallen veel namen, waaronder die van de latere hoogleraar A.A. van Ruler (1908-70) uit het Friese Cubaard en van de Gereformeerde Bonder Joh.C. Terlouw uit Garderen.

Het kiescollege stelt vervolgens een drietal met de namen van de 38-jarige Jan Albert Tammens uit Parrega, de 28-jarige “confessionele rode dominee” G.J.J. Liefding uit Molkwerum en de 37-jarige vriend van Van Barneveld, Dirk Bouman te Spannum. Als profiel van de nieuwe herder en leraar wordt

aangegeven dat deze “het volle en rijke Evangelie dient te verkondigen”. De voorkeur gaat uit naar een persoon die bij geen modaliteitsvereniging (noch van de confessionelen, noch van de Gereformeerde Bonders) is aangesloten.

Tegen het einde van 1938 gaat de reis voor een toezegging van beroep naar eerstgenoemde in het Friese Parrega. De voorganger is daar inmiddels negen jaar aan het werk. Deze zal eerst het volgende jaar naar Vroomshoop vertrekken. Voor het twee beroep blijven ze veel dichterbij, namelijk in Nieuw-Amsterdam. Dr. Willem Volger (1904-80) is aldaar in het voorjaar van 1936 neergestreken. Hij moet het opnemen tegen de latere synodepreses Hendrik Jan Frederik Wesseldijk (1907-77) uit Schoonebeek en tegen Jacobus A. Steenbakker Morilyon Loysen (1898-1893) uit Erica.

Volger wordt op 1 februari 1939 gekozen. Na de studie in Amsterdam is hij vier jaar predikant geweest in Nederlands Oost-Indië. In het Drentse land heeft hij zijn verkondiging aangevangen met Nahum's tekst: “De HEERE is goed, Hij is ter sterkte in den dag der benauwdheid, en Hij kent hen, die op Hem betrouwen.” (Hoofdstuk 1: 7). Hij volgt de roepstem van hier op en neemt op 9 juli 1939 afscheid om een week later zich alhier te laten bevestigen door de nog maar kort aangetreden nieuwe consulent J.A. van Nie uit Hoogeveen.

Deze slaat Handelingen 10 vers 33b open en spreekt over de blijdschap en dankbaarheid dat reeds zo snel een nieuwe predikant aantreedt. In de middagdienst vraagt Volger zich af: Wie ons het goede zal doen zien? Psalm 4 antwoordt: “Verhef Gij over ons het licht Uws aanschijns, o HEERE!” Hij houdt de grote toegestroomde mensenmassa (per luidspreker is de dienst in het lokaal achter de kerk te volgen) voor getuige te willen zijn van Jezus Christus en Dien gekruist. Onder de aanwezigen zijn het voltallige college van B en W, zelfs inclusief de gemeentesecretaris en de predikanten Seinhorst van Pesse, Mooi van Zuidwolde en Zuiderduin van Meppel en “zeer veel” evangelisten. Behalve door de bevestiger wordt de nieuwe predikant ook toegesproken door ds. Mooi, evangelist Hoekstra en door ouderling Koekoek, die de gemeente verzoekt Psalm 134 vers 3 te zingen. Tijdens zijn verblijf komt de hervormd Nieuweroord in 1943 zelfstandig op eigen benen te staan.

Oorlogsjaren

In de bloeiemaand van het volgende oorlogsjaar wordt een toezegging van beroep vanuit Harlingen bij de pastorie bezorgd. Die wordt aanvaard en op 30 juli vindt het afscheid plaats. Het zal een indrukwekkend moment geweest zijn waarin Volger aandacht vraagt voor de woorden: “Ik heb ulieden toebereid om u als een reine maagd aan één Man voor te stellen, namelijk aan Christus.” (2 Corinthe 11: 2b) Het zal niet z'n laatste gemeente blijven. Twee jaar later vertrekt hij voor een periode van achttien jaar naar Amsterdam. Of hem het stadsleven wel zo bevalt, blijft een vraag. Immers tijdens een volgende vacature gaan er stemmen op dat de oud-predikant wel weer terug wil naar Hollandscheveld.

Hoe dan ook, hier is ene Jan André Johan Vermaat (1912-92) aan het werk gegaan. Hij is wederom de tweede die voor het werk alhier is aangeschreven. Uit een groslijst van zeven namen is in de zomer van 1944 de 38-jarige Jacob Arie de Vos uit Roden beroepen. Deze bedankt. Daarop wordt Vermaat (32) in augustus aangeschreven. Hij weet bij de stemming beter uit de bus te komen als Marinus Hendrik Bolkestein uit Jutrijp-Hommerts.

De domineezoon is geboren in het Zuidhollandse Cillaarshoek en voltooit zijn studie aan de universiteit van Groningen. Ondertussen is vader Johan Gerrit Hendrik (1880-1964) met het gezin neergestreken in de pastorie van Anjum. Eenmaal beroepbaar verkrijgt de kandidaat al snel een benoeming uit het Groninger Zevenhuizen. Pa verricht de bevestiging op zondag 3 september 1939. Zoonlief begint met Micha's woord: “Zo waarachtig als de HEERE leeft, hetgeen de HEERE tot mij zeggen zal, dat zal ik spreken.” (1 Koningen 22: 14)

Hollandscheveld wordt sedert 10 juni 1945 zijn tweede gemeente. De Zuidwoldiger predikant Wouter de Jong (1905-85) verricht als consulent de bevestiging met de tekst uit Handelingen 4: “Want wij kunnen niet laten te spreken hetgeen wij gezien en gehoord hebben”. Tijdens de intrededienst wordt teruggebladerd in het geloofsleven van de eerste gemeente. “En zij waren volhardende in de leer der apostelen, en in de gemeenschap, en in de breking des broods, en in de gebeden.” Twee jaar later bedankt hij voor het beroep uit Emmer-Compasuum. Echter het volgende beroep naar Baarn wordt wel aangenomen. Op de 25-ste van de julimaand in 1948 staat het afscheid gepland. Vermaat beplaat de gemeente in deze laatste dienst bij de betrouwbaarheid van het gepredikte woord en heeft daarvoor als tekst 2 Corinthe 1 vers 18 tot en met 20. Een week later volgt de bevestiging in zijn derde en tevens laatste gemeente. Hij zal hier een kleine dertig jaar werkzaam blijven.

Negen beroepen

Het is opmerkelijk dat de reislust van voorgangers flink is afgenomen. Beroepen worden snel aangenomen. Meestal raakt een voorganger aan z'n derde of vierde gemeente zo verbonden dat hij er niet meer weg wil. Sowieso blijkt het moeilijk voorgangers naar deze grote en uitgestrekte gemeente over te halen. Daarbij komt ook eens de wens voor een auto naar voren, echter daar wil de kerkenraad niet van weten. In eerste instantie wordt nog een groslijst met zes namen opgesteld. De Midwolmer predikant L. van Hartingsveld wenst niet in aanmerking te komen daar hij nog maar ruim twee jaar in z'n eerste gemeente werkzaam is. Op de lijst komen ook de namen voor van Age Sytse Bijlsma (1909-89) uit Broek op Langedijk en de 34-jarige Jeremias Gras uit Beilen.

Het kiescollege laat de eerste toezegging nog voor het vertrek van Vermaat in het Groninger Spijk bezorgen, bij de 31-jarige Louis Martinus Brouwer. Hij bedankt voor dit eerste beroep in z'n tweede gemeente en gaat later naar Strijen. Als volgende wordt H. de Ruyter (1916-79) uit Eck en Wiel. Hij is een favoriet predikant en bedankt voor maar liefst dertien beroepen, waaronder Berkel-Rodenrijs, Herwijnen, Oostwold (Old.) en Vollenhove Nummer drie is de 33-jarige J.G.F. Ankersmit uit Oosternijkerk. Hij heeft ook al vier andere gemeenten teleurgesteld, maar zal vervolgens snel naar Lathum vertrekken. Dan maar dichterbij huis naar Leendert Emmerzaal (1912-75) te Ommen, zo besluit het kiescollege onder leiding van consulent Ph.M. Becht uit Elim. De hoorcommissie arriveert er ongeveer gelijk met de kerkenraden uit Herwijnen en Oostwold (Old.). Het wordt Dubbeldam.

Moedig trekt de hoorcommissie verder, richting Geldermalsen. Daar is zo'n vijftien maanden eerder Willem Eling Heijboer (1911-89) aangetreden. Merkwaardig genoeg zijn ze niet eens de eerste. Diever heeft reeds een half jaar eerder van zich doen horen. De predikant heeft een bijzondere loopbaan achter de rug. Daarover zal later meer worden opgemerkt. Heijboer ziet nog geen kans te vertrekken, ook niet als buurgemeente Zuidwolde zich twee maanden later bij hem meldt.

Inmiddels prijkt de maand november op de kalender en wordt gepoogd een predikant over te halen die krap twee jaar z'n eerste gemeente dient. Het is J.L. Verbeek Wolthuys te Nieuwleusen. Ook de kerkenraad van Oostwold heeft daar een hengel uitgeworpen, evenals de gemeenten Schoonebeek en Hellendoorn. Deze laatste plaats wordt het al snel. Het zevende beroep gaat in januari 1949 naar de 35-jarige Ferdinand Lodewijk van 't Hooft uit Biezeling. Maar nee, hij gaat nog hetzelfde jaar naar Wijk bij Duurstede. Dan maar op de pastoriëdeur in Nijbroek aangeklopt. A.M. Lindenburg is aldaar krap twee jaar aan het werk en oordeelt een vertrek nog veel te vroeg.

Oud-zending

De kerkenraad wordt vervolgens gewezen op de mogelijkheid om een oud-zendingspredikant in dit grote gebied aan de slag te laten gaan. Enkelen treden eerst aan op de preekstoel. Vervolgens wordt op 11 april besloten het beroep uit te brengen op Jacomines Arnoldes Rooseboom. Hij grijpt het verzoek met beide handen aan. De nieuwe predikant is op 24 maart 1901 in het Texelse Oosterend geboren. Op 26-jarige leeftijd is hij naar Celebes vertrokken. In het voorjaar van 1949 stelt hij zich beroepbaar en meldt deze gemeente zich als enige. De bevestiging wordt op 24 juli verricht door dr. Fokke J. Fokkema oud-rector van de zendingsschool te Oegstgeest.

Hij opent de Bijbel in Efeze 6 en roept op "krachtig te worden in den Heere en de gehele wapenrusting Gods aan te doen, opdat gij kunt staan tegen de listige omleidingen des duivels". De nieuwe voorganger zet in met het woord uit Jezus Hogepriesterlijk gebed: "Heilig hen in Uw waarheid; Uw Woord is de waarheid". (Johannes 17: 17)

Gedurende zijn verblijf herdenkt de gemeente jubilea van de oprichting van de kerk en de komst van de eerste predikant. Bovendien zijn bijzondere jaren rond de invoering van de nieuwe Kerkorde als ook de nieuwe Bijbelvertaling. Een kleine zeven jaar na z'n aantreden wordt hij door de buurgemeente Hoogeveen benaderd om de vacature van de afgezette Gerrit Taverne aan de slag te gaan. Opmerkelijk is dat er voor hem negen anderen zijn beroepen, voornamelijk predikanten die lid zijn van de Gereformeerde Bond. Rooseboom neemt op 24 juni 1956 afscheid. Hij doet dit met Paulus' woord aan de oudsten van Efeze: "En nu, ik draag u op aan den Here en het woord zijner genade, aan Hem, die bij machte is te bouwen en het erfdeel te geven onder alle geheiligden." (Handelingen 20 vers 32) Hij zal vervolgens nog tien jaar hervormd Hoogeveen gaan dienen. Op 6 september 1971 is Rooseboom overleden.

Nog voor zijn afscheid van deze gemeente is reeds duidelijk wie hem gaat opvolgen. Wederom wordt de pastorie in Geldermalsen aangedaan. Dominee Heijboer oordeelt z'n verblijf er nu lang genoeg en laat z'n

spulletjes in september 1956 inpakken. De op 20 juli 1911 geboren predikant is 22 jaar eerder na zijn studie in Leiden beroepbaar gesteld. Het ontbreekt de kandidaat uit Middelburg niet aan belangstelling. Het zijn de op dat moment meer vrijzinnig georiënteerde gemeenten Bourtange, Engelum, Ouwerkerk, Witmarssum en Woldendorp die een beroep op hem uitbrengen. Hij blijft in Zeeland. Het wordt daar een bijzondere start op 24 februari 1935. De intrede geschiedt met Johannes' tekst: "Hebt de wereld niet lief, noch hetgeen in de wereld is; zo iemand de wereld liefheeft, de liefde des Vaders is niet in hem".

Uit een zestal beroepen neemt hij zeven jaar later dat naar Dwingeloo aan. Zijn voorganger dominee Gerrit Jan Jakobus Rensink (1898-1991) uit Dalen tekent voor de bevestiging terwijl in de intrededienst in zijn eerste Drentse gemeente vanuit de bergrede wordt aangedrongen: "Gij zijt het zout der aarde". Na drie jaar krijgt de predikant weer bijzonder bezoek aan de pastoriëdeur, vanuit Oostburg, Zwolle en Geldermalsen. We weten inmiddels dat hij in laatstgenoemde gemeente aan de slag is gegaan, en wel op 1 juni 1947. Hij krijgt daar ook hoorders uit andere gemeenten in de kerk. Enkele namen zijn al eerder genoemd. Daaraan zijn nog Maasland, Vriezenveen en Ridderkerk toe te voegen. Allen worden bedankt voor de eer. De tweede roepstem vanuit Hollandscheveld behaalt wel het gewenste resultaat. Op 23 september 1956 volgt de bevestiging door de eerder al hier beroepen A.M. Lindenburg, thans predikant te Klundert. Ruim zes jaar bewoont hij de pastorie als de gemeente 's-Gravenmoer aanklopt. Hij gaat en neemt op 9 juni 1963 afscheid met het vervolg op de priesterlijke zegen: "Zo zullen zij mijn naam op de Israëlieten leggen, en Ik zal hen zegenen". (Numeri 6 vers 27)

In zijn laatste gemeente wordt hij nog benaderd vanuit Hien-Dodewaard, Zuid-Beijerland en Herwijnen, maar hij blijft er tot het emeritaat op 1 mei 1977. Op 7 april 1989 is hij overleden. Overigens komt z'n naam nog één keer in de landelijke kerkbladen voort. Hij spreekt bij de opening van de evangelisatie in deze gemeente op 30 september 1973.

Met of zonder Gezang

Het gaat opnieuw vlot met het beroepingswerk. Reeds bij het afscheid van Heijboer is beken dat Cornelis Dingenis Otte uit Herwijnen de nieuwe herder en leraar wordt. Hij is een Zeeuw, geboren op 20 juli 1919 in Heinkenszand. Hij heeft z'n studie in Utrecht voltooid en is vervolgens in 1947 te Veere en Kleverskerke aan de slag gegaan. Vandaar heeft hij zich negen jaar later naar Herwijnen laten roepen. In Hollandscheveld doet hij op 1 september 1963 intrede, nadat hij is bevestigd door consulent Christiaan van der Leeden (1911-1981) uit Elim. De gemeente komt voor zijn afscheidsdienst bijeen op 25 augustus 1968. Hij vertrekt dan naar Heinenoord. Ook hij bedankt daar voor het beroep naar Hien-Dodewaard en kiest in 1979 voor het Zeeuwse Rilland-Bath als laatste gemeente. Deze confessionele predikant is op 1 augustus 1984 met emeritaat gegaan en heeft zich vervolgens te Middelharnis gevestigd. Op 8 juli 1997 is hij overleden.

Nog voor zijn afscheid alhier wordt het beroepingswerk wel ter hand genomen, maar gaandeweg blijkt dat de eenheid ver te zoeken raakt. Daardoor staat er nog geen opvolger te dringen om de pastorie te gaan bezetten. Integendeel, er zullen maar liefst 23 beroepen worden uitgebracht. Daarmee gaan zo'n zes jaar heen. Als eerste wordt op 24 juli de 37-jarige confessionele predikant Chr.S. Verwoert uit Eethen-Drongelen benaderd. Hij heet een Gereformeerde Bonder met een Gezang. Dat blijkt overigens niet uit de beroepen die hij ontvangt. Hij bedankt immers ook voor Zoutelande en Vroomshoop en vertrekt naar het Friese Menaldum.

De tweede, die op 19 september onder leiding van consulent A.W. Kranenburg uit Hoogeveen wordt benaderd, is C.B. Schuurman (42) uit Vollenhove. Hij reageert eveneens afwijzend, als ook korte tijd later op Vroomshoop. Vervolgens zoekt de hoorcommissie een nieuwe dominee in het Zeeuwse Scherpenisse. Dominee P. Koliijn (38) is het eerste lid van de Gereformeerde Bond, dat wordt benaderd. Ze kennen hem van de bevestigingsdienst van oud-voorganger Heijboer in 's-Gravenmoer. Alle actie op en na 21 november is ook tevergeefs. Hij verkiest Kootwijk ook boven Gouderak, Nederlangbroek en Nieuw-Beijerland, die tegelijk hun verzoeken voorleggen.

Opnieuw wordt aansluitend een veel oudere predikant benaderd. Het is de 55-jarige A.M. Lindenburg uit Ter Aar. Hij is hier al eerder beroepen en heeft ook al eens de bevestigingsdienst geleid. Deze zegt eveneens "nee" tegen Oud-Vossemeer en Ens.

Aan het tempo van het beroepingswerk heeft het niet gelegen. Geruime tijd wordt er elke moment een nieuwe poging ondernomen. Meest bij zogeheten Bonders, eerst G.C. Post (34) in Giessendam-Neder-Hardinxveld, waar ze zo'n beetje gelijktijdig de kerkenraden van Dinteloord, Nunspeet en Scherpenzeel (Gld.) ontmoeten. Na hem wordt S.W. Verploeg uit Leerdam rond z'n 39-ste verjaardag met het

noorderlijk verzoek geconfronteerd. Ook hij gaat het avontuur nietaan. Daar het eerste beroep op Post door hem als een toezegging is ervaren, volgde er nog een officieel beroep. Het achtste beroep gaat in de zomer van 1969 weer naar een oudere voorganger, het is de meer confessionele C. Batenburg (1915-80) uit Vriezenveen. Hij wil er niet weg, ook niet naar Nieuw-Vennep, Waardenburg en Woubrugge.

Weer een kandidaat?

De Rouveense dominee T.J. Kamerbeek komt aansluitend in beeld. Deze 38-jarige Bonder heeft zojuist voor Sommelsdijk bedankt en besluit enkele maanden later naar Waarder af te reizen. De Veluwe wordt het nieuwe gebied waar de hoorders hun automobiel doen stoppen. Eerst in Lunteren bij Joh. Bos (47). Het wordt weer een toezegging. Daar is de kerkenraad uit Rouveen hen net voor. Vervolgens gaat de reis naar Putten en eindigt op 17 oktober 1969 bij C.J.P. Lam (41). Ze worden gevolgd door de hoorders uit Zwolle en IJsselmuiden.

Consulent Kranenburg geeft z'n taak over aan de nieuwe predikant van Elim. Deze G.J. Rebel zal ook het catechesewerk voor z'n rekening nemen. Deze wisseling van de wacht veroorzaakt ook enige vertraging in het beroepingswerk. Er leven voornemens een kandidaat te gaan beroepen. Mogelijk zijn ze er door ds. Lam uit Putten op gewezen dat plaatsgenoot Willem J.G. van der Sluijs (31) zijn studie bijna afrondt. Het is dan al bijna zeventig jaar geleden dat de laatste kandidaat hier z'n intrede deed. Ondanks het beroep hij op 27 februari 1970 krijgt dat nog geen vervolg. Hij kiest uit zeven beroepen dan nog voor een meer duidelijker Bondsgemeente in Moerkapelle, daarmee ook bedankend voor Bedum. Opnieuw komt vervolgens Bos in beeld. Nu voor een echt beroep.

Als veertiende wordt G. van Estrik (1922-76) uit Genemuiden aangeschreven. Hij heeft inmiddels voor 27 beroepen bedankt en er zullen er nog zes bijkomen alvorens hij naar Dordrecht afzwaait. Dus wordt de pastorie van Vreeswijk in de zomer het volgende einddoel. De 39-jarige C. van Schoonhoven woont daarin en blijft er ook. In het Veluwse Nijkerk wordt de volgende maand het volgende verzoek bij H.A. van Slooten (51) achter gelaten. Wederom zonder resultaat. Het lijkt een kansloze missie bij de Bonders. In het kleine Poederloijen stopt de reis in de nazomer van 1970 bij de 30-jarige A. van de Beek. Al snel volgt een bedankje op deze toezegging omdat Sommelsdijk z'n tweede standplaats wordt. Ruim twee weken later beslist de kerkenraad voor de 36-jarige S.P. van Assenbergh in Veenendaal. Ze zijn er tegelijk met de hoorders uit IJsselmuiden. Beiden keren uiteindelijk onverrichte zake huiswaarts.

Dus moet de commissie op zondag weer op stap. In oktober krijgt de 41-jarige R.J. van de Hoef uit Papendrecht het beroep. Hij verkiest Zeist boven deze gemeente en boven Dinteloord, Hasselt en Hilversum. Het volgende beroep gaat drie weken later naar A. van Brummelen (42) uit Hierden. Ook hij bedankt voor vele beroepen. De laatste reis stopt kort voor Sinterklaas in Werkendam. Er zal ongetwijfeld na zoveel mislukkingen een klemmend beroep gedaan zijn op de 40-jarige Jac. Koolen. Echter wederom tevergeefs.

Kerkenraad geschorst

Met Kerst van 1970 voor de deur verandert er veel in de kerkelijke gemeente van Hollandscheveld. De kerkenraad wordt door de regionale commissie voor het opzicht in de kerkprovincies Friesland, Groningen en Drenthe voor onbepaalde tijd geschorst. Reden hiervoor is het feit dat ze weigeren de nieuwe leden, die wettig gekozen blijken, in hun midden op te nemen. Op de Eerste Kerstdag doen daarom twee kerkenraadsleden uit Koekange dienst als ambtsdragers. Ds. K.J. Jansen uit Hoogeveen is overgekomen voor de preek. De mededeling over de schorsing valt sommige kerkgangers te zwaar. Ze verlaten daarop het godshuis.

Het beroepingswerk komt hierdoor ruim drie-en-een-half jaar stil te liggen. Eerst in de zomer van 1974 worden nieuwe pogingen ondernomen. De nieuw aangestelde commissie zoekt het dan in het Groninger land. De confessionele predikant D. Dribergen (45) wordt op 7 juni met een toezegging in Sellinger benaderd. Het mag niet baten. Hij neemt zo'n beetje gelijktijdig het beroep naar Westerhaar aan. De laatste speurtocht in deze vacature eindigt bijna twee maanden later wederom in het Groningse Spijk bij Douwe Bouwstra. Deze reeds 58-jarige predikant wordt op 10 november 1974 door consulent Anton Herman Smits uit Zuidwolde aan hervormd Hollandscheveld verbonden. Deze vraagt aandacht voor Matteus 10: 8b: "Geef het om niet". Ondertussen hebben ook de predikanten D.C.C. Stap (1920-88) en A. Tromp uit Nieuw-Stadskanaal hier de nodige voetstappen als consulent gedrukt. De nieuwe predikant doet intrede met Paulus' woord aan Efeze: "En heeft ons mede opgewekt en ons mede een plaats gegeven in de hemelse gewesten, in Christus Jezus, om in de komende eeuwen de overweldigende rijkdom zijner genade te tonen

naar (zijn) goedertierenheid over ons in Christus Jezus.” (hoofdstuk 2 vers 7 tot 8)

De vacature heeft ondertussen ongewoon lang geduurd. Er zijn in die enkele jaren meer beroepen uitgebracht dan in de zestig jaren ervoor. Bovendien is het opmerkelijk dat de gemeente nu voor het eerst een oudere predikant ziet aantreden en de jaren tot zijn vertrek reeds bij het begin kan aftellen. Douwstra is geboren in het Friese Koudum, heeft z'n studie in Utrecht voltooid en is vervolgens vicaris in Zwolle en sedert 1953 hulppredikant te Baardwijk en Drunen.

Vier jaar dient hij het leger alvorens in 1961 de weg naar het Drentse Witteveen leidt. Vandaar vertrekt Bouwstra zes jaar later naar Spijk en Losdorp. Ruim zes jaar na z'n intrede alhier vertrekt hij in het voorjaar van 1981 als hulpprediker naar Leeuwarden-Huizum. Slechts drie jaar later, op 13 april, is hij overleden en vervolgens alhier begraven. Kort na het aantreden van deze dominee is de restauratie van de kerk voltooid. Bij de inwijding preekt hij over Psalm 33 vers 22: “Uw goedertierenheid, HERE, zij over ons, gelijk wij op U hopen”. Bij deze ingrijpende verbouwing is het aantal zitplaatsen met honderd verminderd tot vierhonderd stuks.

Veel toezeggingen

Nauwelijks komt de pastorie vrij of het beroepingswerk wordt ter hand genomen. Opmerkelijk is het grote aantal toezeggingen van beroep dat vervolgens wordt uitgebracht en eveneens het tempo. Er wordt weer een wat oudere predikant benaderd. Het betreft de confessionele T. Tijsma (52), die op dat moment de hervormde gemeente van Ootmarssum dient. De hoorders zijn er zo'n beetje tegelijk met die uit Geldermalsen. De predikant zal echter eerst voor nog acht andere beroepen bedanken alvorens hij naar Menaldum vertrekt. Het tweede beroep gaat drie maanden later naar de negen jaar jongere Jan Lodewijk Ravesloot te Heemse. Hem zijn eveneens de confessionele beginselen zeer lief. Bij hem melden zich in korte tijd ook hoorcommissies uit Zuidland, Koudekerk aan de Rijn, Oostwold (Old.), Spannum-Cubaard, het Duitse Laar en Hazerswoude. Allen wordt bedankt voor het vertrouwen.

Het duurt ruim acht maanden voordat de volgende toezegging van beroep uitgaat. Voor de eerste keer eindigt de speurtocht bij de predikant van de deelgemeente in het Zeeuwse St. Maartensdijk. Daar werkt J.J. Roodsant. Een man met een bijzondere loopbaan in de kerk. Eerst als catecheet in Rotterdam-Zuid, vervolgens als pastoraal medewerker in Wadenoijen en in Usselo-Boekelo. Als zodanig gaat hij in 1978 in St.Maartensdijk en Tholen aan de slag. Dankbaar maakt hij daar gebruik van de regeling dat hulppredikers de status van predikant kunnen verkrijgen. Als zodanig is nog geen vier jaar werkzaam wanneer twee kerkenraden aankloppen.

Hij beslist het andere beroep naar Almkerk aan te nemen. Op dat moment staat deze 38-jarige dominee als confessioneel te boek. In een interview verklaart hijzelf terugziend op deze periode “arminiaans” te hebben gepreekt. Hij dient vervolgens nog de gemeenten Fijnaart en Woubrugge alvorens hij met invaliditeitsemeritaat gaat. Met een groep hervormden scheidt hij zich in 2004 bij de totstandkoming van de Protestantse Kerk in Nederland af en stapt over naar de Hersteld Hervormde Kerk. Overigens nog altijd als emeritus.

Toch een Bonder?

Korte tijd later wordt het eerste officiële beroep uitgebracht. Deze keer weer bij een Gereformeerde Bonder. Het betreft de 47-jarige Gerrit Karel Korporaal uit Krimpen aan de Lek. Het moet er wel bij gezet worden dat de man meer uit confessionele kring wordt benaderd. Hij bedankt en vertrekt later naar Woudrichem. Er lijkt vervolgens een heel andere lijn bij het beroepingswerk uitgezet te worden. Immers twee maanden later gaat er een toezegging naar de predikant van Nieuw-Amsterdam. Daar is ene Pieter Post werkzaam. Hij is inmiddels 55 jaar en heeft zich bij geen de modaliteitsverenigingen binnen de kerk aangesloten. Ook hij schudt afwijzend als het kardinale moment van de beslissing is aangebroken.

Dus wordt in de oktobermaand van 1982 het zesde beroep uitgebracht op de 62-jarige T. Robijn uit Haulerwijk. Hij gaat wel in op deze mogelijkheid om de laatste drie jaren van zijn loopbaan in zijn derde Hollandse gemeente te arbeiden. De man kan ook op een bijzondere loopbaan in de kerk terugzien. In 1959 is hij als hulpprediker in Australië aan de slag gegaan. Vier jaar volgt de bevestiging tot predikant van Deloraine (Tasmanië) en Cohuna (Vic.). In 1971 wordt hij in de hervormde kerk beroepbaar gesteld en begint op Koninginnedag van het volgende jaar in Kloosterhaar. Vandaar laat hij zich in het voorjaar van 1978 naar Haulerwijk overhalen. Op 21 november 1982 volgt de intrede alhier met de tekst uit Ezra 1: 9 ??? Die vraagtekens staan er omdat het toch wel een zeer bijzondere tekst is voor een intrede. Maar zo staat het op de liturgie van die dag vermeld. De nieuwe voorganger is vooraf bevestigd door de

Hoogeveense predikant M.J. Gols. Ruim twee jaar later neemt Robijn reeds afscheid met de woorden: “Wij hebben voor u op de fluit gespeeld”. (Matteus 11: 17a) Hij gaat bijstand in het pastoraat verlenen in het Brabantse Lith en Oijen. Thans is hij woonachtig te Heerenveen.

In spoor van Kooiman

Ondertussen zijn er volop contacten gemaakt met de in Brabant werkzame Jan den Admirant. Deze op 10 oktober 1950 geboren predikant is sedert de zomer van 1979 verbonden aan Babyloniënbroek. Als afgestudeerd kandidaat uit Vlaardingen, waar zijn vader ouderling in de gereformeerde gemeente is geweest, heeft hij deze plaats boven het Overijsselse Zalk-Veecaten gekozen. Op 10 juni krijgt de gemeente na een vacature van ruim twee jaar weer een predikant. Bevestiger is de mentor ds. J. Wieman uit Vlaardingen. Aan de handoplegging nemen ook B. de Jong uit Meeuwen en D. Stolk uit Sprang-Capelle deel.

In de middagdienst vraagt de jonge predikant aandacht voor Jezus' woord: “Ik ben het die met u spreekt”. (Johannes 4: 26) “Van zondag tot zondag spreekt de koning der koningen met ons”. Hij wijst op de noodzaak van “een diepe geestelijke omgang met God” voor predikers. “Er is vergeving voor ons allemaal een poort naar Gods Vaderhart. Als de dienaar van dat Woord zo van zondag tot zondag Gods Woord mag doorgeven dan geldt het ook van zijn prediking evenals in de tekstwoorden”, aldus het uitgebreide verslag in de Waarheidsvriend van 21 juni 1979.

Krap zes jaren later wordt het onrustig in de pastorie van Den Admirant. Even voordat de Hollandschevelders aanbellen, heeft hij het beroep naar Nagele-Tollebeek ontvangen maar ook afgeslagen. Aan schrijver dezes laat hij voorafgaande aan de intrede weten, te willen arbeiden in het spoor van zijn verre voorganger ds. Jan Kooiman. (zie knipsel uit het Hoogeveens Dagblad). Hij zal eveneens een grote voorliefde voor evangelisatie ontwikkelen en blijkt tot heden zich na Kooiman het langste aan deze gemeente verbonden te hebben.

Tempelreiniging

Op zondag 23 juni vindt de bevestiging plaats door zijn broer P.J. den Admirant uit Kampen. Hij preekt over de roeping van Jeremia (hoofdstuk 1: 9-12). In de middagdienst doet de negentiende predikant van deze gemeente intrede met de tekst uit Romeinen 1: 11-12: “Want ik verlang u te zien om u enige geestelijke gave mede te delen tot uw versterking, dat is te zegen: onder u mede bemoedigd te worden door elkanders geloof, van u zowel als van mij”. Eveneens slaat hij daarbij vers 29 uit het vijftiende hoofdstuk op: “En ik weet, dat ik bij mijn komst te uwent met een vollen zegen van Christus zal komen”.

Na enkele jaren begint Den Admirant zich steeds meer het onderwerp profetie uit te diepen. Er verschijnt van zijn hand een boekje “Tempelreiniging vandaag”. Hij raakt ook in contact met H.J. Verwoerd uit Driebruggen die sterk oproept tot het vieren van de sabbat. In 1991 maakt hij een reis naar Rome om het Vaticaan aan te klagen. Twee jaar later ervaart hij de roeping om evangelist in het Noorden te worden. In de afscheidsdienst op 7 november legt hij dezelfde Bijbelteksten open als bij de start. De volgende dag legt hij z'n ambt neer. Het gezin vestigt zich vervolgens in Hoogeveen. Het volgende jaar laat Den Admirant zich in Balkbrug overdopen. Hij is van 1998 tot 2001 voorganger geweest van de Kapelgemeente te Ruinerwold.

Ruim twee maanden na het afscheid staat onder leiding van consulent H. van Ginkel uit Tiendeveen en Nieuw-Balinge (lid van de Gereformeerde Bond) het eerste beroep te geschieden. Daarvoor wordt de 58-jarige dr. Gijsbert Bos aangeschreven. Hij staat inmiddels ruim vier jaar in z'n zesde gemeente, Heerde. Hij besluit al snel z'n spulletjes nog een keer te laten verhuizen. Bos is op 16 oktober 1935 in Loenen aan de Vecht geboren. Na de studie in Utrecht en Brussel stelt hij zich bij het begin van 1963 beroepbaar. Korte tijd werkt hij als hulpprediker in Driebergen. Hij wordt naar Genderen en Doeveren geroepen om de opvolger te worden van Jac. Catsburg, die naar Opheusden is vertrokken.

Weer oudere voorganger

Op 28 april 1963 volgen de bevestiging en intrede in z'n eerste gemeente. Daar krijgt hij na vier jaar bezoek uit Den Bommel, Waverveen en Hoornaar. Deze laatste toezegging wordt aangenomen. Hij zal daar L.J. Geluk opvolgen, later bekend geworden als de voorzitter van de Gereformeerde Bond. Eenmaal aan het werk valt hem de eer te beurt een radiokerkdienst voor de toenmalige Ikor te mogen verzorgen. De preek gaat over Handelingen 10 vers 42 en draagt het thema: “Wat ben ik waard?” De aanwezige gemeenteleden worden tot vijf keer toe gevraagd te antwoorden met één of twee Psalmverzen uit de

berijming van 1773.

Na ruim vier jaar volgen beroepen vanuit Heteren en het Zuidhollandse Ter-Heide. In de laatste plaats doet Bos in de zomer van 1972 intrede. Bij het beroepingswerk valt vervolgens op dat de zes gemeenten die een nieuw verzoek in zijn richting doen uitgaan minder of geen verbinding met een Gereformeerde Bond hebben gehad. Het betreffen in chronologische volgorde Overschie, Zevenbergen, Lisse, Strijen, Sassenheim en Zeist (vacature van Van Winterswijk). Dit laatste beroep wordt aanvaard.

Ook daar weten hoorcommissies hem te vinden nadat in 1981 is gepromoveerd op het proefschrift: "Christus de gekruisigde voor en in ons". Als eerste gemeente meldt zich Bennekom. Vervolgens komen Ommen, Rijswijk en Urk met beroepen naar hem toe. Op 23 mei 1982 volgt op het voormalige eiland een nieuwe intrede. Daar reageert hij afwijzend op beroepen uit Katwijk aan Zee, Zierikzee en Scheveningen. Kort na de herdenking van een kwart eeuw predikantschap aanvaardt hij het beroep naar Heerde.

Daar meldt zich in het vroege voorjaar van 1994 de kerkenraad van Hollandscheveld. De predikant, die zowel lid is van de Gereformeerde Bond alsook van de Confessionele Vereniging in de Hervormde Kerk, neemt het beroep aan. Op 29 mei vindt de bevestiging door consulent Van Ginkel plaats. Krap vier jaar later neemt hij op zondagmorgen 19 april afscheid en vertrekt als bijstand naar Serooskerke op Schouwen-Duiveland. Daar valt hem bij zijn veertigjarig ambtsjubileum de eer te beurt dat hem een koninklijke onderscheiding wordt opgespeld.

Derde keer raak

Meteen wordt het beroepingswerk ter hand genomen. Het is ds. G. Kobes die als consulent daarin de kerkenraad leidt. Opnieuw probeert de kerkenraad het in het Zeeuwse St. Maartensdijk. Aldaar is de 50-jarige Jan de Goei werkzaam. Hij heeft eerder in het Friese Haskerhorne-Oudehaske gestaan en zou vandaar naar Wanneperveen vertrekken. Dat is niet doorgegaan. Wel is deze dominee, die zich ook tot de Gereformeerde Bond rekent, vervolgens richting Zeeland vertrokken.

Het tweede beroep wordt drie maanden later uitgebracht op de elf dagen ouder Johan Kamp uitgebracht, een goede vriend van schrijver dezes uit het Elspeter tijdperk. Hij is eerst in Vollenhove als predikant neergestreken en dient ondertussen de tweede gemeente Valkenburg (Zuid-Holland). Hij bedankt, evenals voor Zwartsluis, om een jaar later de vacature in Wageningen te gaan vervullen.

Want in deze plaats wordt de derde predikant benaderd. Het is de 51-jarige Jan van Meerveld. Deze is op 11 augustus 1985 in z'n eerste gemeente Sellingen aangetreden. Mentor dr. J. Broekhuis uit Voorthuizen, voorheen enige tijd verbonden aan het nabij Sellingen gelegen Onstwedde, verricht de bevestiging. De nieuwe predikant vraagt bij zijn intrede aandacht voor de gelijkenis van de zaaier, zo valt in een uitgebreid verslag in de Waarheidsvriend te lezen. Aan het begin van 1990 aanvaardt hij het beroep dat vanuit Wageningen op hem wordt uitgebracht. Voor deze vacature is als eerste de eerder genoemde P.J. den Admirant uit Kampen aangeschreven.

Van Meerveld doet er op 10 juni in wijkgemeente 3 z'n intrede. De kerkenraad uit Hollandscheveld weet hem daar acht jaar later te vinden. Daarom neemt hij de eerste zondag na Pasen in 1999, zijnde de elfde april, afscheid met het gedeelte over de Emmaüsgangers. "Hoe wonderlijk werkt Gods Geest in mensenlevens", zo vormt het uitgangspunt. Twee weken later vinden alhier de bevestiging en intrede plaats. Bevestiger is consulent Kobes. Hij heeft daarvoor Johannes 21 vers 6 uitgekozen: "Jezus zei tot hen: Werpt het net aan de rechterzijde van het schip, en gij zult vinden." De nieuwe predikant vraagt in de middagdienst aandacht voor Jezus vraag bij het eerherstel van Petrus: "Hebt gij mij waarlijk lief?"

Blikseminslag

Nauwelijks aan het werk wordt de gemeente in december opgeschrikt door een blikseminslag op de torenspits. Tegenover die schrik staat ongetwijfeld de dankbaarheid bij het honderdvijftigjarig bestaan van het kerkgebouw. Op de Tweede Kerstdag van 2001 wordt dit groots herdacht. Behalve een dankdienst wordt het hele dorp uitgenodigd voor een aansluitende koffietafel/broodmaaltijd in het Jeugdcentrum. In het voorjaar van 2005 volgt het beroep van hervormd Dedemsvaart in de vacature van E.J. Bos. Dat wordt aangenomen. Daarom is de gemeente aansluitend op 4 september in de middagdienst voor het afscheid bijeen. Dan wordt de Bijbel opengeslagen in de tweede brief van Petrus, hoofdstuk 3 vers 17 en 18. Daarin wordt de gemeente opgeroepen zich niet door dwalingen te laten meeslepen of af te vallen maar juist te groeien in genade en kennis van onze Here en Heiland.

Twee weken later volgt de bevestiging in z'n nieuwe gemeente. Het is opmerkelijk dat vervolgens ds. H. Roseboom, verbonden aan de wijkgemeente van bijzondere aard, als consulent gaat fungeren. Het pastorale

werk wordt waargenomen door de schrijver van dit epistel. Er worden her en der predikanten benaderd. Het leidt dit vroege voorjaar tot een beroep op de 51-jarige G.J. Mantel te Hattem. Hij dient daar sedert de herfst van 1991 z'n derde gemeente. Beroepen uit Zoetermeer, Nieuw-Stadskanaal, Westerhaar, Vriezenveen en Hoozevee zijn inmiddels door hem afgeslagen. Toch weet je maar nooit in domineesland. De teleurstelling is groot als hij toch bedankt.

Bij het begin van de zomer wordt een tweede beroep uitgebracht op dominee Johannes Markus Peschar te Beerzerveld. Deze 47-jarige domineeszoon, geboren in de pastorie van Ballum op Ameland, is dan inmiddels ruim zeven jaar aan z'n eerste gemeente verbonden. Hij houdt eerst de boot wat af maar besluit het beroep uiteindelijk toch te aanvaarden en heeft zich op 19 november van dit jaar alhier laten bevestigen door zijn voorganger. In beide diensten op deze zondag staat het thema "Dubbele vreugde" centraal. In de ochtend naar aanleiding van het tweede deel van Johannes 15 over het gebod der liefde en in de middag bij de intrede vanuit het eerste deel, namelijk de ware wijnstok. Zo heeft Hervormd Hollandscheveld na ruim 150 jaar speuren z'n 22-ste predikant kunnen begroeten. Dit is in vergelijking met andere gemeenten met één predikantsplaats ongetwijfeld een hoog aantal. Hoe dan ook, hopelijk zal de dienst aan de Koning van de Kerk in dit kleine stukje voormalig veengebied mogen voortgaan tot de dag van Zijn verschijning.